

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE

FAKULTA HUMANITNÝCH ŠTUDIÍ

Marek Lentvorský

Kto je kresťan podľa Nietzscheho spisu „Antikrist“?

Problematika postavy Ježiša a Krista v rovnomennom diele.

Bakalárska práca

Vedúci práce: doc. Aleš Novák, Ph.D.

Praha 2020

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracoval samostatne, že som riadne citoval všetku použitú literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného, vysokoškolského štúdia pre dosiahnutie rovnakého titulu.

V Prahe 2020

Marek Lentvorský

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som sa rád poďakoval vedúcemu svojej bakalárskej práce, doc. Alešovi Novákovi a taktiež Dr. Jakobovi Chavalkovi, za pomoc, cenné rady a pripomienky, ktoré mi poskytli v priebehu vypracovávania tejto práce.

Obsah

• Sigla.....	5
• Abstrakt.....	6
• Úvod.....	9
○ Cieľ práce.....	10
• Dobová kritika kresťanstva.....	11
• Antikrist, dielo Antikrista.....	14
• Antikrist.....	21
• Nietzscheho zdroj informácií o Ježišovi.....	24
• Nietzscheho Ježiš v Antikristovi.....	28
• Antikrist ako psychológ Ježiša.....	31
○ Ježiš, syn boží.....	32
○ Ježiš vykupiteľ.....	35
○ Ježiš dekadent.....	38
○ Ježiš nerealista.....	40
○ Ježiš idiot.....	44
○ Ježiš nepochopený.....	50
○ Kristus pre <i>čandalov</i>	52
• Kresťan.....	56
○ Ecce Homo: Evanjelista Antikrist: Pravda vyčuchaná.....	59
• Záver: Kto stojí na koho strane?.....	61
○ Tieň začiatku konca.....	62
• Nevedecký blasfemický appendix: antiidiotský turizmus.....	64
• Bibliografia.....	68

Sigla

AC - Nietzsche, F.,: *Antikrist*. Prekl. R., Škoda. Bratislava, IRIS, 2016, ISBN 978-80-89726-66-0.

EH - Nietzsche, F.,: *Ecce Homo*. Prekl. R., Škoda. Bratislava, IRIS, 2016, ISBN 978-80-89726-67-7.

GM - Nietzsche, F.,: *Genealogie morálky*. Prekl. V., Koubová. Praha, AURORA, 2002, ISBN 80-7299-048-9.

KSA - Nietzsche, F.,: *Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden*, vyd. Giorgio Colli a Mazzino Montinari. München a New York 1980, ISBN 3-423-59065-3

Biblické skratky kníh používam podľa - *Biblia*. Prekl. a vydanie: Slovenská evanjelická cirkev a.v., 1990, ISBN 0-564-03222-0.

Abstrakt

Predložená bakalárska práca sa venuje problematike postavy Ježiša v neskorom Nietzscheho diele *Antikrist* v spojení s Nietzscheho kritikou kresťanstva a iných, Nietzscheho známých tém, ako genealógiou morálky či prehodnotením všetkých hodnôt. Vychádzam predovšetkým z posledných Nietzscheho diel, kde sprvu ukazujem dobovú kritiku kresťanstva, čo bolo v jeho dobe „moderným“, a prechádzam až srdcu *Antikrista*, hĺbkovému Nietzscheho *psychologickému portrétu Ježiša*. Tu sa snažím ukázať nejednoznačnosť a zároveň hĺbku Nietzscheho *psychologického portrétu*, ktorý nám predkladá ale taktiež hĺbku umeleckého textu, pretože autor, ako sa na správneho grafomana a *slobodného ducha* patrí, hrá s čitateľom hru a zároveň vyzýva čitateľa s autorom v boj. Tak, ako vo svojej *Genealógii morálky* prechádza dejovými súvislosťami, snažím sa interpretačným spôsobom prechádzať črty *psychologického portrétu* od povrchu textu až do jeho hĺbky a tým ukázať genialitu Nietzscheho textu a myšlienky srdca *Antikrista*.

Kľúčové slová

Nietzsche, Ježiš, Kristus, Antikrist, Kresťanstvo, Morálka, Nihilismus, Biblia

Abstract

This bachelor thesis deals with the character of Jesus in the late Nietzsche's work *Antichrist* in connection with Nietzsche's critique of Christianity and other known Nietzsche topics, such as the *genealogy of morality* or *revaluation of all values*. I start from Nietzsche's latest works, where I first show the period criticism of Christianity, which was “modern” in his time, and go through the heart of the *Antichrist*, a profound Nietzsche's psychological portrait of Jesus. Here I try to show the ambiguity and at the same time the depth of Nietzsche's psychological portrait, which also gives us the depth of the artistic text, because the author, as the right graphoman and *free spirit* belongs, plays with the reader and at the same time invites the reader with the author to fight. As it goes through storyline in his *Genealogy of Morality*, I try to interpret the features of the psychological portrait from the surface of the text to its depth in an interpretative way, thus showing the genius of Nietzsche's text and the idea of the heart of the *Antichrist*.

Key words

Nietzsche, Jesus, Christ, Antichrist, Christianity, Moral, Nihilism, Gospel

Úvod

„Do Krista – ať byl i tisíckrát lepší než se,
střízlivě vzato, zdá, bylo vloženo tisíciletími
tisíckrát více, než byl.“

Ladislav Klíma

V predkladanej práci vychádzam z Nietzscheho neskorého diela *Antikrist*, v ktorom som sa snažil nahliadnuť odpoveď na otázku, kto je vlastne *kresťan* podľa Nietzscheho? Odpovedí je mnoho, môžeme ich nájsť v *Ludskom, príliš ľudskom*, v *Genealógií morálny* a v množstve iných, ním publikovaných či v pozostalosti zachovaných textoch a aforizmoch. Otázka, kto je kresťan sa ale textami, ktoré nám Nietzsche ponúka „na dlani“ ale predsa len ťažko odpovedá. Oné odpovede znejú často banálne a jednoducho a možno ich interpretovať zo všetkých možných strán. Očarujúc a opantajúc nás Nietzsche pozýva k čítaniu a množstvo čitateľov si povie: „... akoby mi vravel z duše!“ Čo je na tom pantajúce je to, že si to môže povedať nacista, katolík, Nemec, Poliak, proste každý, kto zostáva na „povrchu“ textu. A aj keď sa to nezdá, Nietzsche svojho čitateľa irituje, a často ho ani nezaujíma, či nejaký je! Pokiaľ áno, má sa snažiť on, čitateľ o „porozumenie“ s „open mind“, nie spisovateľ, Nietzsche, o zrozumiteľnosť.

Samotný názov *Antikrist* rezonuje v našich ušiach ako negatívum. Sme zvyknutí na láskyplnú náruč Ježiša a o dobrosrdečnosti kresťana málokedy pochybujeme. Nietzsche ale hovorí, kto ste, že sa môžete sami takto nazývať?, kto ste, že máte patróna, ktorému len ťažko porozumiete?, kto ste, že si dovoľujete súdiť za neho? Samozrejme *Antikrist* sa spočiatku zdá, že stojí od kresťana na druhej strane rieky. Nietzsche ale hovorí pozor! Pri prvom čítaní sa to stále tak môže zdať, no už pri druhom čítaní môže človek stratiť pevnú pôdu pod nohami, a vtedy začína ono „myslieť s Nietzscheom znamená bojovať s Nietzscheom“. Čo Nietzsche odhaľuje ako archeológ po 19. storočiach nánosov lží a klamstiev je práve to, čo necháva zaznieť v srdci textu. „Ježiš nie je taký, akého nám zvestujú!“ Aký teda je? To, ako ním *je*, zaujíma filológa a psychológa najviac. Odhaľuje krehkú dušu Ježiša a taktiež pomstychtivé duše „Pavla“ a jemu podobným. Horlivcom odporúča klud a kludným zápal v srdci. Nietzsche, tak ako *Zarathustra*, vzlieta nad

vrcholy ľudských duší aby ich mohol nahliadnuť v celku a tento záblesk, ktorý uvidel, zvestuje vo svojom diele *Antikrist*, ktoré sa v predloženej práci snažím interpretovať a ktoré sa malo Nietzschemu stať úvodom k plánovanému dielu, *Prehodnotenie všetkých hodnôt*.

Cieľ práce

Cieľom práce je ukázať, že v Nietzscheho interpretácií jeho *Antikrista* je Antikrist vlastne svojím spôsobom „kresťanom“ v podobe Ježiša a jedine v jeho podobe, zatiaľ čo Kristus je umelo vytvoreným spasiteľom z bied žitého života pre možnosť uchopenia moci sa resentmentálnej morálky ešte raz a naposledy do podoby svetového náboženstva a božstva, ktoré vykupuje z ťažkostí sveta, zatiaľ čo orientáciu všetkej snahy obracia do nereálna, do iteligibilného sveta, z ktorého sa obracia naspäť do senzibilného a z ktorého si nárokuje moc vládnuť na Zemi. Kristus je tak vykonštruovaným kozmopolitom zatiaľ čo Ježiš zostáva nepochopeným mazačom diferenciácie transcendentálneho náboženstva a transcencie božstva, ktoré znáša z nebies do ľudských srdc.

V práci sa opakujú Nietzscheho klasické motívy, pomocou ktorých sa má moja interpretácia stať čo najzrozumiteľnejšou a ukázať, že tendencie smerujúce v roku 1888 aj s tematizáciou kresťanstva a postavy Ježiša, mal Nietzsche dávno premyslené a vypracované ako predstupeň k dielu, ktoré nikdy nedokončil. Tým pádom je *Antikrist* jedným z posledných vydýchnutí *zdravého rozumu*, ktoré nám Nietzsche zachoval.

Dobová kritika kresťanstva

19. storočie je storočím veľkých zmien a to vo všetkých smeroch ľudského bytia a života. Empír, romantizmus, národné hnutia, impresia, zmeny v sociálnych a kultúrnych pomeroch či vznik nových vedeckých, technických, intelektuálnych a duchovných hnutí. To všetko je bežne používané pre „oslavu“ onej doby. Spomeňme len na svetovo známe európske mená: Beethovena, Pasteura, Eiffela, Goetha, Marxa, Dostojevského či Nietzscheho.

V tomto storočí sa začali taktiež ozývať hlasy spochybňujúce vierohodnosť základných kresťanských textov a ich historickú nepresnosť.¹ Nemeckí historici a teológovia z Lipska a Tübingenu v 30. rokoch horlivo debatovali o dvadsiatich siedmych častiach Nového Zákona. V tejto dobe prichádza aj David Friedrich Strauss a spochybňuje zázraky Ježiša. Hovorí o nich iba ako o legendách, o mýte a usiluje o ich racionalistickú kritiku. Jeho útok na autenticitu textu vyvolal horlivé diskusie a veriaci všetkých kresťanských konfesií považovali tieto reči za heretické. Veriaci, rímskokatolíckeho, ale aj protestantského vyznania boli pobúrení.² Lobegott Friedrich Konstantin von Tischendorf, klasicky vzdelaný protestantský teológ, pátral v búrlivých diskusiách po najrannejších biblických textoch, aby im navrátil vierohodnosť, pretože najstaršie grécke texty boli v Európe známe až z 12. storočia. Tak tento učenec v roku 1859, po strastiplnom pátraní a putovaní až do grécko-ortodoxného egyptského kláštora svätej Kataríny pod Sinajom, našiel najstarší kódex zo 4. storočia, obsahujúci časti Starého a s mnohými odchýlkami Nového zákona, známy dnes ako *Codex Sinaiticus*. Objav mal veľký význam pre textológiu, pretože sa v ňom našlo cez 35 000 opráv a to aj posledných Ježišových slov: „*Otče, odpusť im, lebo nevedia, čo robia!*“³. Rovnako evanjelium podľa Marka malo skrátenú verziu bez zmŕtvychvstania.⁴ To vše podporovalo kritiku Písma. Spomeňme ešte na Nietzschemu

¹ Inšpiroval som sa textom: D., Papoušek: *Pramenná kritika a historický Ježíš*. Brno, Masarykova univerzita, 2014, a taktiež A., Urs Sommer: *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist. Ecce homo. Dionysos-Dithyramben. Nietzsche contra Wagner (= Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken. Bd. 6/2)*. Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 9-17. Ďalej citujem abreviáciou: A., Urs Sommer, *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist.*, Berlin/Boston, De Gruyter, 2013.

² Z filmovej klasiky ma napadá film: *Kto seje vítr, sklízí bouři*, z roku 1960.

³ Lk 23, 34.

⁴ Srov. B., Štrba: *Dobrá zvesť o Mesiášovi*, Úvod do synoptických Evanjelií podľa Marka a Matúša. Bratislava, Univerzita Komenského, 2016., s. 43.

určite známeho Ernesta Renana, kritika píše ho jemne, predsa len pestro o Ježišovi ako človeku, či Starom a Novom zákone ako o diele ľudskom, ktorý pre svoje kritické diela stratil aj miesto profesora hebrejčiny na Collège de France.

V prostredí textológie súvisiacej s filológiou mal vášnivý čitateľ Nietzsche ku kritickému náhľadu svojej doby určite blízko.⁵ Dobových, vtedy moderných debát o pravosti Písma sa Nietzsche ale neúčastní, no je si ich vedomý a tiež sám priznáva, že nimi bol vo svojej mladosti nadšený. Práve na štúdiách protestantskej teológie a filológie, začal sa Nietzsche zblížovať s mladohegelovcami ako napríklad Straussom, Brunom Bauerom, či Ludwikom Feuerbachom a ich kritikou kresťanstva. V *Antikristovi*, na sklonku svojho normálneho psychického života píše: „Daleko sú časy, kedy som aj ja, ako každý mladý vedec, s obozretnou pomalosťou vypočítavého filológa vychutnával dielo neporovnateľného Straussa. Mal som vtedy dvadsať rokov: Teraz som na to príliš vážny.“⁶ Nietzsche teda poznal dielo Davida Friedricha Straussa *Život Krista (Das Leben Jesu, kritisch bearbeitet)* z roku 1835 a túto knihu mohol čítať v roku 1864, počas pobytu v Bonne. No teraz, v období „zarathustrovskom“ mu niečo podobné nepripadá do úvahy. Týmto autorom šlo predovšetkým o vedecké podloženie faktičnosti, o vyvrátenie dogmaticna, o pravdy vedy. Ich historická kritika genealógie kresťanstva nebola pre Nietzscheho už dostatočne radikálnou, pretože ho vnútorne neodmietala aj so svojím obsahom. K Ernestovi Renanovi je Nietzsche ešte tvrdší a nazýva ho posmešne „gašparko in psychologics“^{7, 8} Zhadzuje jeho pojmávanie Ježiša ako *héroa a génia* a za jeho kritikou vidí len „kritiku na oko“, ako utajovanú snahu o záchranu kresťanstva. Kritika kresťanstva, kritika Krista a morálneho výkladu sveta. To vše sa v Nietzscheho dielach vyskytuje a aj v dnešnej dobe v mnohom komentuje. Spomeňme aspoň, že Karl Gustav Jung označil Nietzscheho za najväčšieho náboženského mysliteľa doby.

Táto práca má ukázať, ako Nietzsche rozumel postave Ježiša v neskorom diele *Antikrist*, ako s ňou pracuje a vôbec, na ktorej strane, strane kresťanstva, či strane Antikrista, podľa neho stojí. To sa pokúsím ukázať následne. Pomocou primárnej a sekundárnej literatúry priblížim v prvej kapitole rámeček celého diela a dnešným náhľadom

⁵ Srov. Urs Sommer, A., *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist.*, 2013., s. 9.

⁶ Nietzsche, F., *Antikrist*, §28 (KSA 6, s. 199.) Ďalej citujem *Antikrista* abreviáciou: AC, paragraf, (KSA).

⁷ AC §29 (KSA 6, s. 199.)

⁸ Vis AC §32 (KSA 6, s. 203.)

naň. V kapitole druhej sa budem venovať Nietzscheho popisu Ježiša a snahe vysvetliť, či aspoň dostatočne pojať pravý autorov úmysel. Nezabúdajme, ako často Nietzsche začína či končí text: „Pochopili ste ma ľudia?“.

Antikrist, dielo Antikrista

*V tento dokonalý deň, keď všetko dozrieva
a nielen hrozno hnedne, padol mi na môj život slnečný lúč:
pozrel som dozadu, pozrel som dopredu,
nikdy som nevidel toľko a takých dobrých vecí naraz.
Nie nadarmo som dnes pochoval svoj štyridsiaty štvrtý rok,
Smel som ho pochovať – čo v ňom bolo životom,
Je zachránené, je nesmrteľné.
Prvá kniha Prehodnotenia všetkých hodnôt,
Zarathustrove piesne, Súmrak modiel, môj pokus
filozofovať kladivom – to všetko boli dary tohto roka,
dokonca jeho posledného štvrťroka!
Akože by som nemal byť vďačný celému svojmu životu?
A tak si sám sebe rozpoviem svoj život.⁹*

Aj keď primárny text, z ktorého vychádzam je *Antikrist*, pre uvedenie do problematiky a ujasnenie je dobré pozrieť sa aj na Nietzscheho životnú svedčnosť a posledné dielo, *Ecce homo*, z ktorého pochádza aj vyššie opísaná báseň. Čo je ecce homo? *Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος* (*idou ho anthros*) z pôvodného gréckeho textu Jánova evanjelia? Pilát po vyslyšení žaloby Židov a zbičovaní Ježiša, sa k nim prihovára: „Hľa, človek“¹⁰. Keď Nietzsche hovorí o evanjeliu, nedáva si servítku pred ústa, čo uvidíme nižšie. V postave

⁹ Nietzsche, F., *Ecce homo*, s. 13., (KSA 6, s. 263.). Ďalej citujem *Ecce homo* abreviáciou: EH, kapitola, paragraf, (KSA).

¹⁰ Jn 19,5.

Piláta ale vidí svetielko, jediné pozitívum preň zdravého rozumu.¹¹ *Quid est veritas?*¹² „Čo je pravda!“¹³ V akom zmysle sa Pilát pýta Ježiša, či v zmysle filosoficky vzdelaného Rimana, alebo len ne-vidiaceho Ježišovu *dobru zvest'* sa môžeme iba dohadovať. Určité je, že Nietzsche nezvolil názov pre svoju spoveď náhodne. Vráťme sa ale naspäť.

Nietzscheho filozofia života je známa kritikou odvracačov sa od neho, teda od života, s čím hlbkovo súvisí jeho kritika kresťanstva a jej morálky, ktorú načrtávam nižšie. Čo ale táto báseň hovorí? Hovorí o Nietzscheho radosti z plnosti života a práce v ňom strávenej v roku 1888, tesne pred svojim psychickým zrútením 3. januára roku 1889.

Po tom, čo Nietzsche dokončil *Genealógiu morálky* v roku 1887, v ktorej nám „odhalil“ židovsko-kresťanské obrátenie hodnôt od života smerom k „ničomu“¹⁴, k Nič, plánoval dielo ešte kritickejšie: *Prehodnotenie všetkých hodnôt*. Práve jeho posledné diela vedomého života ako *Dionýzove dithyramby*, *Súmrak modiel* a *Ecce homo*, spolu s dielom *Antikrist*, ktorý plánoval na jeho začiatok,¹⁵ mali sa stať súčasťou onoho diela.¹⁶ Filozof kladiva napísal spomenuté diela medzi letom a zimou v Turíne v roku 1888. Filozofovať kladivom, ako som vyznačil v básni jeho posledného diela, to je *Antikrist*, dokončený 30. septembra roku 1888. Ako sám píše, trvalo mu to sedemdesiat dní napísať „prvotriedne diela“, ktoré po ňom nik nedokáže napodobiť.¹⁷ Myslí tým *Súmrak modiel* a *Antikrista*. A síce píše, že tieto diela sú prvotriedne, sám však vo filozofickej tradícii nezanechal výlučne

¹¹ AC §46 (KSA 6, s. 225.): „Mám ešte povedať, že v celom Novom zákone je len jedna *jediná* postava, ktorú si treba uctiť? Pilát, rímsky miestodržiteľ. Nemôže sa premôcť k tomu, aby bral *vážne* tú ťahanicu medzi Židmi. O jedného Žida viac alebo menej – či na tom záleží? ... Povznesený výsmech Rimana, pred ktorým sa nehanebne zneužívalo slovo „pravda“, obohatil Nový zákon o jediné slovo, ktoré má *cenu*, - ktoré je jeho kritika, priam jeho *zničenie*: „Čo je pravda!“ ...“

¹² AC §8 (KSA 6, s. 175.): „... čo je pravda?“, a taktiež AC §46, (KSA 6, s. 225): „Čo je pravda!“

¹³ Jn 18, 38.

¹⁴ Vis AC §7 (KSA 6, s. 172.): „... Nepovie sa „nič“: namiesto toho sa hovorí o „onom svete“, o „bohu“, o „pravom živote“; alebo o nirváne, o vykúpení, o blaženosti ...“

¹⁵ Posledná veta posledného §62 *Antikrista* znie: „Prehodnotenie všetkých hodnôt!“

¹⁶ Srov. Souladié, Y., *Ein Philosophie des Antichrists, Nietzsches Hauptwerk*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mnichov/Freiburg, Karl Alber, 2015, s. 9-15.

¹⁷ Srov. EH, Prečo som taký šikovný, §10 (KSA 6, s. 297.)

svoje najdôležitejšie dielo, aj keď ho tri roky pred tým plánoval.¹⁸ Medzi rokmi 1885 až 1888 sa zaoberal onou myšlienkou vytvorenia svojho „opus magnum“: *Vôľa k moci*. Ale v lete roku 1888, práve preň a možno aj pre nás na škodu, upustil od toho plánu a veľkým dielom sa malo stať ono *Prehodnotenie všetkých hodnôt*. Vykladači *Antikrista* často ešte pripomínajú, že má veľmi blízko k *Zarathustrovi* a považujú tieto dve diela za tie najlepšie. Sám Nietzsche až do konca roku 1888 stavia tieto diela k sebe¹⁹ a hovorí o nich ako o svojich najhlbšie premyslených dielach.

„Som *antisomár* par excellence a tým prazver v histórii sveta – som, po grécky, a nielen po grécky, *antikrist*.“²⁰ Nietzsche sám seba označuje za antikrista. Táto konotácia je pre nás dôležitá. V bežnej reči ľudí 19. storočia to muselo znieť viac než poburujúco, no tento majster jazyka nám tu schoval a zanechal odkaz. Nie je čertom, diablom²¹ ani falošným prorokom z *Apokalypsy*, ale snaží sa o onú antikresťanskú rezonanciu, aby zmiatol svojho čitateľa. Byť antikristom v gréčtine, aj v obyčajnom jazyku, byť ním v deň sviatoci a v deň všedný, v reči biblickej a v reči každodennej, byť proti či byť po ňom.²² Nietzsche je protivník Krista a kresťanstva, nie však, podľa neho, Ježiša. To, ako s Ježišom Nietzsche pracuje (mne) pripomína výstup na Golgotu a Pašie. Kráča s ním aby videl, ako umrel, ako sa ho smrť netýkala, ako bol premenený jeho odkaz a obraz, ako to vše skončilo na kríži. Je to teda aj Nietzscheho výstup na Golgotu. Koho je teda protivníkom sa pokúsím ukázať.

¹⁸ Srov. Srov. Souladié, Y., *Ein Philosophie des Antichrists, Nietzsches Hauptwerk*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015, s. 9-15.

¹⁹ Srov. AC, predhovor, (KSA 6, s. 167.): „Táto kniha patrí len veľmi málo vyvoleným. Možno z nich ešte ani nikto nežije. Mohli by to byť tí, čo rozumejú môjmu Zarathustrovi: ako by som si *mohol* pliesť seba samého s tými, pre ktorých už dnes rastú uši?“

²⁰ EH, Prečo píšem také dobré knihy, §2 (KSA 6, s. 302.)

²¹ Srov. EH, Prečo som osudom, §5 (KSA 6, s. 370.)

²² Srov. Poljakova, E., *Der Mehrdeutigkeit des Antichristlichen, Deutsch-russische Reflexionen in Nietzsches Antichrist*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015, s. 80-97.

Je dôležité ale podotknúť, že Nietzsche vo svojich dielach na Ježiša nenazerá bez kresťanstva.²³ Inak tomu nie je ani v *Antikristovi*, kde Ježišovu postavu spája s kresťanstvom a teda je neustále spojená aj s Nietzscheho kritikou kresťanskej morálky.²⁴ Počiatky morálky Nietzsche vidí v *Zarathustrovi*, v pra-vykladačovi morálneho sveta, no najjasnejšie onú kritiku morálky predstavuje práve vo svojom najucelenejšom diele, *Genealógii morálky*. Podľa tejto skutočnosti Nietzsche vidí a ukazuje, že práve táto morálka je tým, čo Európe tak učarovalo, čo jej škodí a čo ju taktiež brzdí a zaslepuje. To je problém trápiaci ho od vydania *Zarathustry* a taktiež problém, ku ktorému sa často vracal.²⁵ Takto už hotovú kritiku morálky preberá aj do *Antikrista*²⁶ a preto je pre ujasnenie nutné ukázať aspoň v základných kontúrach onú kritiku a relativizáciu morálky a jeho vyrovnávanie sa s ňou v *Genealógii*.²⁷

Prvý ohľad kladie na to, že pluralita morálok spochybňuje ich absolútne právo jedinej platnosti. Viac ho však zaujíma rozpornosť obsahu morálky jednej, predovšetkým židovsko-kresťanskej tradície. Dobro, dobré je vždy dobré „pre niečo“ a v druhom ohľade je to zase zlé, a teda veci, ktorá sa nevyčerpáva jediným pohľadom na ňu, je pri predikáte dobrá, už pridelený aj predikát zlá. Človek tak nevolí medzi dobrom a zlom, ale medzi možnosťami pre nás už po morálnom súde obsahujúcimi jedno, alebo druhé. Lenže

²³ Srov. Šenovský, J., *Nietzsche a Ježíš Kristus, Ježišova postava jako náčrt cesty k překonání dekadence*. In: Novák, A., (ed.): *Nietzsche a (ne)přátelé*. Praha, Togga, 2015, s. 188: „Postavu Ježíše Krista je tedy třeba vidět v kontextu Nietzscheho snahy vypořádat se s křesťanstvím jakožto exemplárním a dominujícím „morálním výkladem světa“.5 Přičemž Nietzscheho Ježíš, jak podrobněji uvidíme vzápětí, není nikdy chápán pouze v rámci křesťanství, např. jako jeho zakladatel, nýbrž stojí rovněž velmi radikálně proti křesťanství: Samotná postava Ježíše z Nazareta je tak součástí Nietzscheho kritiky křesťanství jako takového.“

²⁴ Výstižne o tom referuje Holger Zaborowski vo svojom príspevku: *Nietzsches Der Antichrist oder: auf der Suche nach dem „einzigem Christen.“*, predovšetkým v kapitole: *Die „Schwierigkeit“ des Evangeliums.*, ktorým som sa výrazne inšpiroval, ktorý nájdeme v: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015, s. 54-59.

²⁵ Srov. Kouba, P.: *Nietzsche, filosofická interpretace*. Praha, Oikoymehn, 2006, s. 75.

²⁶ Vis AC §24 (KSA 6, s. 192.): „Vo svojej *Genealógii morálky* som po prvý raz psychologicky predviedol protichodné pojmy ušľachtilej morálky a morálky *resentimentu*; táto druhá vznikla z vyslovenia *Nie* proti prvej: a je to v podstate celá židovsko-kresťanská morálka.“

²⁷ Srov. Soulaide, Y., *Eine Philosophie des Antichrists, Der Antichrist und die vornehme Moral*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015, s. 24-27.

morálny súd prihliadajúci k „idei dobra“, dobré automaticky oddeľuje od zlého. Výstižne a ironicky to ukazuje na príklade „dobrých“ jahniatok a „zlých“ dravcov, ktorí predsa majú jahniatka radi a to predovšetkým dobre prepečené.²⁸ Jeho vysporiadanie sa s touto morálkou je dôležité pre spôsob jeho uvažovania o sebe, druhých, o egoizme, kladoch a záporoch, o dvoch morálkach, panskej a stádnej, otrockej, Nietzscheho resentimentálnej. Túto morálku zavrhuje v jej objektívnosti, jej právo na spravodlivý súd pre jej slabosť obracať pohľad na druhých ako na zlých, zatiaľ čo sami sú slabí vyzdvihnutí nie na pozíciu silnejších, ale na pozíciu lepších, dobrých. Takto dobrí sa vymedzujú voči zlému a len skrz toto zlo sú tvoriví. Pohodlnosť, jednoduchosť a neschopnosť sú jej vlastnou. Táto morálka človeku dáva istoty vo svete a zbavuje ho toho preň najhoršieho utrpenia. Vôľa je príliš slabá a preto sa nahradzuje vierou. To je resentment, obrat hodnôt pôsobiaci podľa Nietzscheho v Izraeli pred Ježišom a jeho použitím Pavlom z Tarzu²⁹ sa dovršuje poslušnosťou onej morálke pomocou obety, jednostrannej a závažnej zmluvy pre ľudstvo zo strany Boha.³⁰ Nimi glorifikovaný asketický ideál je tak útekem k vykúpeniu, k zmysluplnosti, pretože, ako sám autor poznamenáva, človek verí radšej v Nič, než aby neveril vôbec. Špatné svedomie, pocit viny, „chudoba a cudnosť“, a mnohé iné, ako popieranie bohatstva, krásy a sily človeka sú jej ciele. Táto morálka, pre Nietzscheho židovsko-kresťanská, ako vidí, je tým, čo vztýčilo v Európe práve onú slabosť a vystavila

²⁸ Vis Nietzsche, F., *Genealogie morálky*, I., §13, (KSA 5, s. 279.) Ďalej citujem *Genealogiu morálky* abreviáciou: GM, kniha, paragraf, (KSA).

²⁹ Srov. Hanyš, M., *(Pro)následovatel Pavla, Nietzsche a Pavlovo dysangelium*. In: Novák, A., (ed.): *Nietzsche a (ne)přátelé*. Praha, Togga, 2015, s. 208: „Pavlovo „obrácení“ je podle Nietzscheho nesené resentimentem, tedy silou bytostně reaktivní. Jeho mysl je prodchnuta ‚duchem pomsty‘. Pojem resentimentu nebo sil reakce zde Nietzsche sice ještě nežívá, ale Pavlova motivace má stejnou strukturu jako pozdější charakteristiky resentimentu v knize *Genealogie morálky*. Pavel byl podle Nietzscheho nejprve fanatikem zákona a strážcem jeho cti, ale sám na sobě zakusil, že jeho požadavkům nedokáže dostát, ba dokonce, že samy požadavky Zákona vzbuzují další žádost a že „jeho nezřízená panovačnost je neustále pužena zákon překračovat a že on se tomuto ostnu musí podvolovat“. Pavel tedy sám na sobě zakoušel *bezmoc*, která kontrastovala s jeho „panovačností“, přesněji bychom mohli říci *panstvíchtivostí* (něm. die Herrschsucht).“

³⁰ GM, I., §15 (KSA 5, s.284.) S ironickou vážnosťou Nietzsche cituje Tomáša Akvinského: „Vždyť víra nám poskytuje mnohem více,“ – říká v díle *De spectaculis* – „mnohem silnější zážitky; díky vykoupení nám přece kynou úplně jiné radosti; zachce-li se nám krve, máme krev Ježíše Krista...“

ju nebezpečenstvu úpadku.³¹ Tento asketický ideál v morálke kňazov je Nietzscheho kritikou. Silní sa presadzujú vďaka moci, zatiaľ čo slabí vďaka morálnym princípom nachádzajú kompenzáciu v resentimente, skrz ktorý chcú slabí zvíťaziť. Nie na základe moci, ale pomocou jasne stanovených morálnych hodnôt sa snažia o uzurpovanie „moci“ a ich zbrane sú: násilie, lož, ohováranie, nespravodlivosť, ako aj morálny výklad sveta. Táto lož je často sprevádzaná morálnym ideálom, ktorým sa ukazuje ako možnosť zlepšenia človeka a fundamentálny a radikálny základ pre riešenie každého problému. Radikálnosť je tejto morálke taktiež vlastná a pomáha duchaslabým životom tým, že ich taktiež núti k podvoľeniu sa jej v jej záujme. Obracanie pohľadu na večnosť miesto toho, aby nazerali na prítomnosť. Negácia *hic et nunc*, celá snaha nevidieť prítomnosť a snaha nejednať v prospech „pozemského“, zrieknutie sa prirodzených hodnôt, to všetko potrebovali slabí k možnosti vládnuť, pretože aj oni majú vôľu k moci. Potrebovali onen obrat hodnôt vo svoj prospech. Slabí chcú zvíťaziť nad pánmi tým, že ich prinútiť pristúpiť na spôsob ich nazerania, k deformácií predošlého sveta a jeho hodnôt. Uzurpujú tak odosobnený, stádný výklad sveta a nazerania naň, zmenia jeho povahu vo svoj prospech s výlučnou platnosťou.

Jednať môžeme vždy len jedenkrát, jednostranne a z jednej perspektívy. Resentimentálna morálka si uzurpuje oko „vidiace“ asketicky, respektíve popiera vše individuálne. Týmto okom videná „realita“ a „pravda“ sú ilúzie perspektívy reakcionárskeho a jedine reakcionárskeho pohľadu.³² A táto perspektíva formuje situáciu. Že Nietzsche tento koncept preberá do *Antikrista* nám môžu poslúžiť všetky jeho „otázky“, čo je pravda?, respektíve čo je pravda?, rovnako ako: „Pravda je postavená na hlavu už tým, že sa vyslovený advokát ničoty a popierania akceptuje ako reprezentant „pravdy“ ...“³³

Kvôli svojej jednostrannosti však čelí ako pozitívnosti, tak negatívnosti. Pokiaľ sa to pred koncom zvráti, vzniká nesamozrejмый, tvoriaci čin. Odpor sa mení na základ pozitíva a jemu novému zmyslu. Nové perspektívy tak vytvárajú nové pomery síl. Kouba píše: „*síla určité pozice se u něho měří vahou toho, čemu oponuje*“.³⁴ Dobro tak nie je

³¹ To, že tento rozvrh používa aj v *Antikristovi* a rozširuje ho, môžeme demonštrovať na príklade §60 hneď prvou vetou: „Kresťanstvo nás pripravilo o plody antickej kultúry, a neskôr aj o plody islamskej kultúry.“ AC §60 (KSA 6, s. 249.)

³² Srov. GM III., §12 (KSA 5, 363-365.)

³³ AC §8 (KSA 6, s. 175.)

³⁴ Kouba, P.,: *Nietzsche, filosofická interpretace*. Praha, Oikoymehn, 2006., s. 103.

hodnotou samou o sebe, pretože tam kde je, neberie sa do úvah (zo slabošských dôvodov) jej protiklad. Takéto absolútne jednanie totiž neprihliada na nič iné, než na dokonalý, absolútny cieľ dobra, často bez vonkajších okolností. Keby sme sa riadili teda absolútnym prísny morálnym ideálom, ako píše Nietzsche, ľudstvo by zahynulo (žijeme vďaka nemorálnosti). Morálny pohľad vyžaduje od človeka absolútne oprostie sa od zla. K tomuto sa vzťahujeme životom a napätím medzi dvoma vždy jednostrannými perspektívami, a Nietzschemu ide práve o to, ukázať fungovanie tejto optiky na základe situácie (silne povedané: aby estetika nahradila morálku), a preto je preň taktiež vše dovolené. „*Nietzsche uznáva ve stádní morálce a její poslušnosti vůči vyššímu principu jeden z možných postojů, jsa si vědom jeho důležitosti i jeho stinných stránek, neuznává však nárok této morálky být jedinou a poslední morálkou, jejíž ideál svou podstatou jakékoli stinné stránky vylučuje: Nietzsche akceptuje to, čím morálka poslušnosti jest, ale odmítá to, čím být chce.*“³⁵

Jednostranne polarizovaný svet je aj základom metafyziky, pretože ona učí, čo je hore, a čo dole.³⁶ Darí sa nám tak svet domestikovať, nie však úplne ovládnuť, píše Kouba. Aj vo filozofii je zatiaľ jediný princíp morálneho výkladu možný k uchopeniu sveta. Nietzsche tak brojí proti metafyzike v zmysle jej názoru na svet.³⁷ „*Tento svět má enigmatický charakter. Proto se u Nietzscheho bezvýhradným a obecným rozhodnutím pro smysl či morálku nic neřeší: naopak se jím zakrývá, že jsme ve světě, tj. mezi různými významy celku, skutečně nezajištěni.*“³⁸ Náprava tejto morálky, tohto úpadku má prísť v novom človeku nových hodnôt, teda aj Antikristovi.³⁹

³⁵ Tamt., s. 107.

³⁶ Srov. Tamt., s. 115.

³⁷ Srov. Tamt., s. 116.

³⁸ Tamt., s. 118.

³⁹ GM II., §24 (KSA 5, s. 336.): „ ... Ale jednou, v silnější době, než je tato zpuchřelá, o sobě pochybující přítomnost, musí přece přijít vykupující člověk velké lásky a velkého opovržení, tvůrčí duch, jež jeho naléhající síla stále znovu vyhání z každého ústraní a zásvětí, jehož samotu si lid mylně vykádá, jako by byla útekem před skutečností -: zatímco ona je naopak jeho ponořením, pohroužením, vniknutím do skutečnosti, aby z ní jednou, až opět vyjde na světlo, přinesl vykoupení této skutečnosti: vykoupení z prokletí, jímž ji již zatížil dosavadní ideál. Tento člověk budoucnosti, který nás vykoupí z dosavadního ideálu právě tak jako z toho, jako to, co z něho muselo vyrůst, z velkého hnusu, z vůle k nicotě, z nihilismu, toto vyzvánění

Antikrist

Antikrist môže byť postavou literárnou, ako u Dostojevského, postavou filosofickou, ako u Bacona. V histórii ním boli častovaní Nero, či rímsko-nemecký cisár Friedrich II. ktorého Nietzsche taktiež spomína v *Antikristovi*. Nazýva ho slobodným duchom,⁴⁰ tak ako ním zve seba,⁴¹ dokonca, s privretými očami tak zve Ježiša, v určitej, preň skutočnej podobe, bez nánosov Pavla a jeho učenia. Môže ísť taktiež o Nietzscheho hru, o možnosť zvať teda slobodných duchov antikristami, čo by si zrejme prial.

Samotná Nietzscheho voľba pojmu antikrist má svoj hlboký význam. *Αντίχριστος* (*antichristos*) je pôvodný grécky pojem spájajúci *αντί* (*anti*) a *χριστος* (*christos*). Tento pojem sa nachádza už v najstarších Bibliách a označuje apokalyptickú postavu z Nového zákona. Túto postavu tam nájdeme päťkrát na štyroch miestach. „Deti moje, je posledná hodina. A ako ste počuli, že príde antikrist, tak teraz vystúpilo mnoho antikristov. Z toho poznávame, že je tu posledná hodina.“⁴² „Kto je luhár, ak nie ten, kto popiera, že Ježiš je Kristus!? To je antikrist, kto popiera Otca i Syna.“⁴³ „Duch, ktorý nevyznáva Ježiša, nie je z Boha. To je duch antikrista, o ktorom ste počuli, že príde, a už teraz je na svete.“⁴⁴ „Lebo vyšlo do sveta mnoho zvodcov, ktorí nevyznávajú, že Ježiš Kristus prišiel v tele. To je zvodca a antikrist.“⁴⁵

Do nemčiny sa táto biblicko-apokalyptická bytosť z gréckeho *αντίχριστος* prekladá ako „der Endchrist“ , „der Widerchrist“ a „der Antichrist“. Endchrist je autentický teologický, no zastaralý pojem a v dobe Nietzscheho bol menej používaným. Widerchrist je oficiálny Lutherov preklad *αντίχριστος* a používal sa v nemeckej Biblii 19. storočia

k poledni a k veľkému rozhodnutí, ktoré opäť oslobodí vŕli, ktoré Zemi navráti jej cieľ a človeku jeho nádeji, tento Antikrist a Antinihilista, tento víťaz nad bohom a nicotou – *ten musí jednou prísť...*“

⁴⁰ Vis AC §60 (KSA 6, s. 250.): „Alebo niekto je čandal, alebo ním *nie* je ... „Vojna na nože s Rímom! Mier a priateľstvo s islamom!“: takto to vnímal, tak *konal* onen veľký slobodný duch, génus medzi nemeckými cisármi, Friedrich II.“

⁴¹ Vis AC §36 (KSA 6, s. 208.): „Až my, oslobodení duchovia, máme predpoklady rozumieť niečomu, čo nechápalo devätnásť storočí, ...“

⁴² 1 Jn 2,18

⁴³ 1 Jn 2,22

⁴⁴ 1 Jn 4,3

⁴⁵ 2 Jn 1,7

a v protestantských kruhoch, v ktorých sa Nietzsche pohyboval. Prekladať tak *Antichrista* výhradne ako antikrista môže byť zavádzajúce, čo bolo určite Nietzscheho priáním. Grécky antikrist je Nietzscheho nemecký Antichrist, anti-Kristus, anti-kresťan, po-Kristus či po-kresťan, zatiaľ čo Widerchrist je protivník, proti-Kristus, proti-kresťan. Pojem antikrist zdomácnel zase vo svetskej reči profánnej, kedy ním boli označovaní všetci, ktorí sa prehrešovali voči tamojšiemu životu, či na označovanie protivníkov. Sám Luther týmto pojmom častuje Pápeža. Nietzsche tak dal prednosť bežne používanému, „populárnemu“ pojmu v jazyku profánnom, než pojmu teologických dišputácií. Preto píše byť antikristom v reči gréckej, aj nie gréckej. Myslí to v zmysle *prehodnotenia všetkých hodnôt*, prehodnotenia kresťanského morálneho výkladu sveta, obratu k životu, zakladajúci nové spoločenstvo anti-kresťanských, Nietzsche „hodnôt“. Je znakom novej doby a konca kňazskej morálky resentmentu.⁴⁶ Naše európske, dnes svetovo používané počítanie rokov započalo narodením Ježiša. Je pre Nietzscheho rok 1888 prvým rokom 0, na ktorý nedosiahli reformátori ako Luther či Cesare Borgia? Túto úvahu nechávam otvorenú.

Práve pre negatívnosť pociťovaných pri vyslovení pojmu antikrist si ho Nietzsche vybral. V skutočnosti je to preň pojem pozitívny a aktívny a to z hľadiska aktivity a pasivity morálky. Je to preň aktívny, tvoriaci, či tvorbe nútiaci princíp. To je žaloba kresťanstva a kritika morálneho výkladu sveta, ako ju rozpracoval už v *Genealógii morálky* a Yannick Souladié⁴⁷ pripomína, že nie len to. Je to taktiež synonymom pre Dionýza. „*Dionýz proti ukrižovanému ...*“⁴⁸ stojí na konci *Ecce homo*. Aktívny, pozitívny princíp proti Pavlovmu reakcionárskemu resentmentu a všetkým kresťanským princípom, ktoré dionýzsky spôsob života nedovoľujú, ale žijú na jeho úkor vymedzovaním sa mu. Prehodnotením hodnôt prichádza antikrist popierajúci doterajší, kresťansko-židovský morálny výklad sveta. Kristus potrebuje antikrista. Nietzsche nehodlá reformovať, no prekonať doterajšie kresťanstvo a otvoriť cestu do novej, nekresťanskej epochy v mene nového človeka. Predpokladám, že by Nietzsche súhlasil s tvrdením, že jeho *Antikrist* je kladivom na prebúranie sa do novej doby nadčloveka. Kladivom, ktoré by svojimi údermi

⁴⁶ Srov. Souladié, Y., *Eine Philosophie des Antichrists, Das Wort „Antichrist“*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 19-21.

⁴⁷ Srov. Souladié, Y., *Eine Philosophie des Antichrists, Positivität des Antichrists, Negativität des Christentums*. In : Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 21-23.

⁴⁸ EH, Prečo som osudom, §9 (KSA 6, s. 374.)

prebudilo všetkých, ktorý majú zanesený sluch, či malé a zapchaté uši. „Nové uši pre novú hudbu.“⁴⁹

⁴⁹ AC, predhovor, (KSA 6, s. 167.)

Nietzscheho zdroj informácií o Ježišovi

Život Ježiša je opísaný v evanjeliách v Novom zákone, testamente, či tiež správne, Novej zmluve pečatenej Ježišovou krvou. O tom neuvažovali len synoptici,⁵⁰ ale aj Pavol.⁵¹ Zmluva nadväzuje na Starú zmluvu,⁵² teda Starý zákon a to Tóru, Pentateuch a Tanach. Používanie pojmu Nový zákon môže viesť k jeho mylnému pojímaniu, ako novému zákonu života daného od Ježiša, po zákone Starom, danom Mojžišom.⁵³ Ježiš bol Žid, Pavol taktiež, vedomí si všetkých povinností, ktoré učil Zákon.⁵⁴

Evanjeliá sú v Novom zákone štyri: Markovo, Matúšovo, Lukášovo (sú synoptické) a Jánovo (pneumatické). Samotný pojem evanjelium je gréckeho pôvodu. Εὐαγγέλιον (*euangelion*), čo znamená dobrá zvesť, alebo dobrá správa a je staršieho pôvodu. Nájde ho už napríklad v Homérovej *Odyssei*.⁵⁵ Hebrejským ekvivalentom dobrej zvesti je בְּשׂוּרָה (*besora*) a nájde ho aj v Starom zákone, značiac zvesť o božom víťazstve.⁵⁶ To, čo pisatelia evanjelií považovali za najdôležitejšie, bol tento vžitý etymologický význam: ohlasovanie Ježiša a ohlasovanie jeho posolstva, učenia a zmŕtvychvstania. Slovo, ktoré sa stalo telom⁵⁷ hlásajúc dobrú zvesť. Telo Ježiša umučeného, zabitého, mŕtveho no vzkrieseného⁵⁸, v čom tkvie samotná skúsenosť svedkov alias apoštolov a na čom je

⁵⁰ Mt 26,28 alebo Lk 22,20.

⁵¹ 2Kor 3,6.

⁵² 2Kor 3,14.

⁵³ No pre Nietzscheho to môže byť práve naopak. Ježiš zomrel ako učil. Ale bol nepochopený.

⁵⁴ A je si toho vedomí aj Nietzsche.

⁵⁵ Homér, *Odyssea*, 14, 152.: „Protože odmítáš zcela, můj milý, a nevěříš, že se navrátí ještě ten muž a srdce tvé nevěří stále, já tedy nebudu mluvit jen tak, já přísahou stvrdím, že se vám Osysseus vrátí. A odměnu za dobrou zprávu ihned chci dostat, jak přijde a zavítá do svého domu (oděj mě v sukni a plášť, to budu mít za krásný oděv) - dříve však nevzal bych nic, ač opravdu velice strádám.“ - a taktiež 166.: „Za tuto radostnou zprávu já, starce, ti odměnu nedám: nikdy se Odysseus domů nevrátí!“

⁵⁶ Vis napr. 2Kr 7,9: „Tento deň je dňom radostnej zvesti, a my mlčíme.“

⁵⁷ Jn 1,14.

⁵⁸ Hospodin *Ho* vzkriesil.

založená viera od Dávia po Pavla. Prvý, kto ale onen pojem používa, je *apoštol*⁵⁹ Pavol vo svojich listoch.⁶⁰ Tak prvý kresťania chápali evanjelium.

Nietzsche ako pozorný čitateľ si je tohoto vedomí a poukazuje, že je schopný vyložiť dejiny kresťanstva, že má na to právo, pretože nahliadol jeho pravej podstaty.⁶¹ „Vraciam sa späť a rozpoviem pravú históriu kresťanstva. – Už slovo „kresťanstvo“ je nedorozumenie – v podstate bol len jeden kresťan, a ten umrel na kríži. „Evanjelium“ *umrelo* na kríži.“⁶² Pokúša sa, podľa seba, ukázať 19 storočí nedorozumenia, ktoré začalo už v prvotnej kresťanskej obci.⁶³ Práve tu sa pokúša sa o portrét Ježiša, ktorého by mohol postaviť proti dogmatickému učeniu kresťanstva, stavajúceho na evanjeliách, preň vzniklých pre potrebu kňazov a teológov v zmysle prežitia morálky resentimentu.

Ako som už naznačil, pramene, z ktorých primárne vychádza je prioritne Biblia a Nový zákon. Sekundárna literatúra, ktorú poznal a na ktorú taktiež reflektoval som popísal vyššie. Nietzsche jednoducho dobre pozná svojho „nepriateľa“, o ktorého sa celý život zaujímal. Svedčí o tom už jeho vysvedčenie z internátneho gymnázia Pforta pri Naumburgu, kde študoval medzi rokmi 1858 až 1864, v ktorom stojí, že na rozdiel od francúzštiny a predovšetkým matematiky, v náboženstve a klasických jazykoch dosahoval vynikajúcich výsledkov. Jeho neskoršie štúdium teológie v Bonne, ale aj jeho pôvod z Lipskej protestantskej pastoraľskej rodiny z oboch strán rodičov, po otcovej strane a starého otca po strane matky, to všetko nasvedčuje tomu, že Nietzsche Písmo dobre poznal. A poznal ho predovšetkým z protestantskej strany. Taktiež Biblia, ktorú poznal, bola

⁵⁹ V zmysle Pavlovho apoštolstva to môže byť silne diskutabilné, pretože apoštolov je pôvodne dvanásť. Dvanásť je číslo synagógy. Po smrti Judáša Iškariotského volia apoštolovia losom náhradu za dvanásteho a los padá na Mateja, viz Sk 1,15-26. Ďalej sa k apoštolom nik nepridáva a ich počet ostáva daný. Že je ale *apoštolom* je dôležité pre nás, pretože Nietzsche používa *Pavlov apoštolát* ako apoštolát posolstva lži a návratu moci kňazskej morálky.

⁶⁰ Vis napr. 1Kor 9,12 „Všetko znášame, len aby sme Kristovmu evanjeliu nestavali nijakú prekážku.“

⁶¹ Srov. Zaborowski, H., *Nietzsches Der Antichrist oder: auf der Suche nach dem „einigen Christen.“ Die „echte Geschichte des Christentums.“* In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 58-64.

⁶² AC §39 (KSA 6, s. 211.)

⁶³ Srov. Detering, H.: *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte.* Goettingen, Wallstein, 2010., s. 108-113.

Lutherovho prekladu, ktorého považoval za ničiteľa renesančného myslenia⁶⁴ v Nemecku. „Jeden nemecký mních, Luther, prišiel do Ríma. Tento mních so všetkými pomstychtivými inštinktmi nevydareného kňaza v tele sa postavil v Ríme *proti* renesancii ... Namiesto toho, aby v hlbokjej vd'ačnosti pochopil nevídanosť toho, čo sa stalo, premoženie kresťanstva v jeho *sídle*, v tomto divadle vedela nájsť svoju potravu len jeho nenávisť. Náboženský človek myslí len na seba.“⁶⁵ Luther je preň jasným stelesnením kňazskej, resentmentálnej morálky. K tomu Nemecký a reformátor, čo Nietzsche ku koncu svojho vedomého života nehodnotil taktiež kladne. Nietzsche v *Antikristovi* často parafrázuje, aj keď s menšími chybami,⁶⁶ Luterov preklad Nového zákona a pri citovaní či parafrázovaní v latine dáva implicitne jasne najavo svoj postoj k nemu. To, že nájdeme rôzne chyby v citácií Lutherovej Biblie taktiež značí, ako veľmi si bol Nietzsche istý, že Písmo pozná veľmi dobre.⁶⁷

V Nietzscheho korpuse mladších a starších prác nie je samozrejme pojímanie Ježiša jednotné. Po roku 1888, teda v období „zarathustrovskom“ sa Nietzscheho pojímanie Ježiša mení. Stačí sa nám len bližšie pozrieť napríklad na jeho ranejšie dielo z jeho „vedeckého“ obdobia, *Ludské, príliš ľudské* z rozmedzia rokov 1878 až 1886.⁶⁸ Jeho tretia hlava pojednáva o kresťanstve a jej posledný aforizmus pod číslom 144 síce nepíše o Ježišovi

⁶⁴ Aj Nietzscheho pojímanie renesancie a Luthera sa dobou jeho života mení, viac o tom vis Chavalka, J., *Dějiny a sebetvorba, Jacob Burckhardt jako Nietzscheův modelový čtenář*. Praha, Karolinum, 2019. V *Antikristovi* vidí Nietzsche renesanciu ako prehodnotenie kresťanských hodnôt, vis začiatok §61 (KSA 6, s. 250.): „Nemci pripravili Európu o poslednú kultúrnu úrodu, ktorá mohla Európa zožať, - o kultúru renesancie. Chápeme konečne, chceme pochopiť, čo bola renesancia? Išlo o prehodnotenie kresťanských hodnôt, bol to pokus podniknutý všetkými prostriedkami, všetkými inštinktmi, celým géniom, aby triumfovali opačné hodnoty, ušľachtilé hodnoty ...“

⁶⁵ AC §61 (KSA 6, s. 251.)

⁶⁶ Vis AC §45 (KSA 6, s. 221-223.)

⁶⁷ Pripomínané v rozhovore aj Heinrich Detering s Andreasom Urs Sommerom, vis Friedrich Nietzsche - Der Antichrist. Heinrich Detering im Gespräch mit Andreas Urs Sommer (www.youtube.com/watch?v=iA2o593Ehr4&t=1576s) a taktiež vis Detering, H., *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte*. Goettingen, Wallstein, 2010., s. 73: „Er (Nietzsche, pozn. aut.) zitiert die biblischen Schriften nicht nach einer gedruckten Ausgabe, geschweig denn nach dem griechischen Text, sondern frei aus der Erinnerung.“

⁶⁸ Srov. Kouba, P., *Nietzsche. Filosofická interpretace*. Praha, Oikoymejn, 2006., s. 122.

explicitne, hovorí ale o *slávnom* synovi božom, ako o zakladateľovi kresťanstva.⁶⁹ Postava Ježiša tu ešte nie je úplne domyslená a priebehom času sa mení.⁷⁰

⁶⁹ Srov. Šenovský, J., *Nietzsche a Ježíš Kristus, Ježíšova postava jako náčrt cesty k překonání dekadence*. In: Novák, A., (ed.): *Nietzsche a (ne)přátelé*. Praha, Togga, 2015., s. 194-204.

⁷⁰ Srov. Detering, H., *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte*. Goettingen, Wallstein, 2010., s. 55-64.

Nietzscheho Ježiš v Antikristovi

V *Antikristovi*, v období „zarathustrovksom“ je už Nietzscheho pojmávanie Ježiša zmenené a dostatočne premyslené, aby sme mohli ostať zarazený jeho postojom, pretože miesta, kde Nietzsche vyjadruje sympatie Ježišovi, je niekoľko, čo uvidíme nižšie. Ako je to teda so zakladateľom a základom kresťanstva podľa Nietzscheho tesne pred jeho psychickým zrútením? Samotné dielo môžeme rozdeliť na dve časti: 1.) Ježišovskú a 2.) Anti-Lutherskú, -kresťanskú či -Pavlovskú časť, etc. Zamýšľane či nezamýšľane, časť o Ježišovi tvorí stred, pomyselné srdce *Antikrista*.⁷¹

V §47 *Antikrista* stojí tzv. poučka: *Deus qualem Paulus creavit, dei negatio*., v preklade: boh, ktorého stvoril Pavol, je negáciou boha. Ešte silnejšie to ale vyjadruje v §41 a §42. Pavol, Nietzscheho slovami, rabínskou, ba priam najrabínskejšou rafináciou otočil hodnoty v prospech posmrtného života, stavu „po smrti“⁷². Rabínska drzosť⁷³ v zmysle onej, v *Genealógií* vypracovanej kritiky morálky. Slabým sa dáva za ich asketický, otrocký život plný utrpenia a radosti z mučeníctva, dar, *odmena*, lepšie povedané nádej lepšieho záhrobia a večného života. Preto bolo nutné vyššie spomenúť aspoň hlavný rámec kritiky morálky. Toto je preň jadrom „kresťanského“ myslenia, morálneho výkladu sveta, jasná a preň nezmieriteľná negácia prítomného života. „Narušený rozum“⁷⁴, jedine on bol schopný vymyslieť, respektíve neschopný porozumieť⁷⁵ pravému posolstvu Ježiša a jeho života. Faloš, sfalšovanie dejín kresťanstva, sfalšovanie života a *dobrej zvesti* „vykupiteľa“, za tým všetkým vidí Nietzsche „dysevangelistu“⁷⁶ Pavla a dekadentnej prvotnej kresťanskej obce, o ktorej taktiež nemá valného mienenia.⁷⁷

⁷¹ Pripomínané v rozhovore aj Heinrich Detering s Andreasom Urs Sommerom, vis Friedrich Nietzsche - Der Antichrist. Heinrich Detering im Gespräch mit Andreas Urs Sommer (www.youtube.com/watch?v=iA2o593Ehr4&t=1576s).

⁷² AC §41 (KSA 6, s. 215.)

⁷³ Pre Nietzscheho drzosť, pre Biblištu zrejme skôr určitá *dynamis* dosiahnutá skrz Ducha Svätého.

⁷⁴ AC §41 (KSA 6, s. 214.)

⁷⁵ Vis AC §40 (KSA 6, s. 213-214.)

⁷⁶ Vis AC §42 (KSA 6, s. 215-217.)

⁷⁷ Vis pikantný, ironický, antisemitský a zrejme najznámejší začiatok §46 (KSA 6, s. 223.) znie: „Čo z toho vyplýva? Že urobí dobre, kto si navlečie rukavice, keď číta Nový zákon. Blízkosť toľkej nečistotnosti k tomu priam núti. „Prvých kresťanov“ by sme si vybrali za partnerov tak ťažko ako poľských Židov: niežeby proti nim bolo treba čo len jednej výhrady ... Ani jeden z nich nevoní dobre.“

„Vraciam sa späť a rozpoviem pravú históriu kresťanstva. – Už slovo „kresťanstvo“ je nedorozumenie – v podstate bol len jeden kresťan, a ten umrel na kríži. „Evanjelium“ *umrelo* na kríži. Čo sa od tej chvíle nazýva „evanjeliom“, bol už opak toho, čo *on* žil. Bola to „zlá zvest“, bolo to *dysangelium*“.⁷⁸

Majster jazykových hier a dvojzmyslov sa po prvý krát o Ježišovi zmiňuje v §7 kde preberá kresťanstvo ako náboženstvo súcitu. Súcit ktorý znásobuje slabosť a uberá sily, nákazlivé utrpenie, ktoré, v zátvorke, zapríčinilo smrť aj Nazaretského. Tu nastáva prvé dejstvo onej jazykovej hry. Meno Nazaretský dostal Ježiš po tom, ako sa v Nazarete v krajine Galilejskej po návrate z Egypta usadil Jozef s Máriou.⁷⁹ V semitskom svete sa týmto menom označovali aj jeho učeníci a nasledovatelia. Na Západe a aj na Východe po veľkej východnej schizme sa skôr udomácnil ale pojem, či skôr titul Kristus (Χριστός), čo znamená pomazaný⁸⁰. V *Antikristovi* je Ježiš nazvaný rôznymi menami ako napríklad vykupiteľ a Galilejský v §24, Ježiš z Nazaretu a anarchista v §27, *spasiteľ* v §28 alebo jednoducho Ježiš.

Po roku 1888 Nietzsche Ježišovi v určitých prípadoch pripisuje titul Kristus.⁸¹ Snaží sa tak jasne oddeľovať postavu historického Ježiša od postavy Ježiša, ktorej dal vzniknúť Pavol: mesiáša, vykupiteľa, boha na kríži a na dreve. Pri používaní tohto pojmu, vždy útočí práve na onú mýtickú, preň lžou opradenú postavu.⁸² Dištanc medzi Ježišom a Kristom je teda v našom ohľade veľmi dôležitý. Nietzsche nebrotí proti Ježišovi, ktorého považoval za „politického idiota“,⁸³ ale proti Kristovi, ktorý vznikol na lži evanjelií z nepochopenia a z potreby vykupiteľa zo života. Nie podľa Ježiša, ale podľa Krista nesú meno kresťania! Väčší zmysel hra slov dáva v nemčine. Zvuková zhoda, a preň aj jazyková zhoda, filológovia určite tešila, keď hovorí, že kresťania; „Christen“, anarchisti „Anarchisten“⁸⁴ a nihilisti „Nihilisten“ sú si totožní.

⁷⁸ AC §39 (KSA 6, s. 211.)

⁷⁹ Vis Mt 2, 23.

⁸⁰ Vis Sk 3, 18.

⁸¹ Srov. Souladié, Y., *Eine Philosophie des Antichrists, Jesus und Christus*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mnichov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 27-29.

⁸² AC §31 (KSA 6, s. 201.): „Predpokladom bolo, že sa nám typ vykupiteľa zachoval len veľmi preinačený.“

⁸³ Nevie do akej miery bol Nietzsche politický idiot, preto túto tému ponechávam otvorenú.

⁸⁴ Vis AC §58 (KSA 6, s. 245-247.)

„Kto je luhár, ak nie ten, kto popiera, že Ježiš je Kristus!? To je antikrist, kto popiera Otca i Syna.“⁸⁵ Nietzsche zrejme myslí túto vetu z Písma, keď dáva meno svojmu dielu. Nie Ježiš mu leží v žalúdku, ale praktiky resentimentálnych pisateľov evanjelií. To je žaloba, ktorú na nich vznáša v podtitule „Fluch auf das Christentum“, v preklade, žaloba, ale taktiež nadávka či kliatba, prekliatie kresťanstva. Taktiež to svedčí o jeho, už raz spomenutom vzťahu k Lutherovi a protestantizmu.⁸⁶ Luther – ako bolo výše v kapitole Antikrist spomenuté – prekladá antikrista ako „Widerchrist“, protivníka kresťanstva či Krista. Nietzsche dáva ale prednosť skôr bežnej reči než reči teologickej. Antikrist je tak proti-kresťanský v zmysle reči profánnej aj posvätnej. Autor vyjadruje svoje myšlienky každodennou rečou a metie tak čitateľa, pre ktorého píše a zároveň nepíše. Snáď ním doslova opovrhuje⁸⁷ a za česť uznáva len svojich *modelových čitateľov*.⁸⁸

Ako ten, kto nahliadol tohto podstatného rozdielu, ako ten, kto nám odkryl pravú morálku kresťanstva a jeho dejiny, ten nám ukazuje postavu Ježiša, ako sme ho 19 storočí nepochopili, teda nevideli. Nietzscheho pravda je odhaľujúca, odkrývajúca, nie zvestovaná a kázajúca. Neskúma to, čo „gašparko“ Renan či „pštros“ Strauss a jemu ostatní, neberie to ako kratochvíľu, ide mu omnoho viac, o psychologický profil Ježiša a vykupiteľa. Takýto „Renanovský“ opis duše z evanjelia je márný, či len, ako som už s autorom napísal, učená kratochvíľa. Ako sám seba označujúc za psychológa sa snaží Ježiša doslova vycítiť alebo ako pes vyčucháť. Ako veľmi šťastný by Nietzsche mohol byť, keby pred 19. stovkami liet žil v Palestíne znalec ľudských duší podobný Dostojevskému? Ako veľmi by sa ale potom radoval z odhalenia slepoty dejín kresťanstva a postavy Ježiša?

⁸⁵ 1. Jn 2,22

⁸⁶ AC, Zákon proti kresťanstvu, Vydaný v deň spásy, prvého dňa roku jeden (- podľa falošného kalendára dňa 30. septembra 1888), (KSA 6, s. 254.), 3x spomína protestantizmus a iba 1x katolicizmus vis „Každá účasť na bohoslužbách je atentát proti verejnej slušnosti. Treba byť tvrdší proti protestantom a proti katolíkom, tvrdší proti liberálnym protestantom ako proti ortodoxným protestantom.“

⁸⁷ V rozhovore s Andreasom Urs Sommerom Heinrich Detering hovorí, že „myslieť s Nietzsche znamená často bojovať s Nietzsche“, vis Friedrich Nietzsche - Der Antichrist. Heinrich Detering im Gespräch mit Andreas Urs Sommer (www.youtube.com/watch?v=iA2o593Ehr4&t=1576s)

⁸⁸ Modelového čitateľa Friedricha Nietzscheho tematizuje Jakub Chavalka, vis Chavalka, J., : *Dějiny a sebetvorba, Jacob Burckhardt jako Nietzscheův modelový čtenář*. Praha, Karolinum, 2019.

Antikrist ako psychológ Ježiša

Výklad postavy Ježiša sa tu prelína. Doktor a filológ, respektíve Antikrist a psychológ, prekračuje hranice písaného textu a rozohráva svoju hru, či lepšie povedané, zahajuje liečbu a ustanovuje liečebnú metódu k prehodnoteniu hodnôt. Nietzsche jedinečným spôsobom vo svojej práci, popri všetkých známych Nietzscheho témach, stavia nanovo základné teologické pojmy, premieňa celú semiotiku kresťanskej „lži“⁸⁹, no zároveň používa aj pôvodné, evanjelické pojmy a terminológiu. Nájde tu teologické a filosofické výklady postavy Ježiša, rovnako aj antropologické interpretácie a umelecké narážky. Osciluje tak medzi božským a ľudským. *Skutočného* Ježiša ďalej Nietzsche stavia do protistrany k apoštolom, predovšetkým Pavlovi, ale aj k obyčajným ľuďom. Nedogmatický a nereálny *typus*⁹⁰ žijúci vlastným, dynamickým životom, *typus* v neustálej premene a v neustálej opozite voči iným, statickým a dynamickým *typusom*. Ukazuje, ako žije v najhlbšom vnútri, bez fanatizmu, jedine vierou. Antikrist, antirealista a antinihilista. Takéto a iné hry rozohráva autor pri popise Ježiša Nazaretského, aby ho mohol použiť ako zbraň, dynamit, proti dogmatizmu a lživému Písmu, ktoré by najradšej odsúdil do blázincia. Postava Ježiša je do veľkej miery a možno úplne dvojznačná, preto nájdeme interpretácie tohto diela ako na strane kresťanských, tak na strane čisto vedeckých polemík. Nie je to spôsobené ničím iným, než, že Ježiš tu hrá obojstrannú úlohu a je niekoľko možností a spôsobov, ako ho interpretovať v naratívnom rámci diela. Preto nepredkladám žiadne hotové označenia, ale stále možné doplnenia, interpretácie a diskusie v najlepšom svedomí.

⁸⁹ Pripomína aj Heinrich Detering v rozhovore s Andreasom Urs Sommerom, vis Friedrich Nietzsche - Der Antichrist. Heinrich Detering im Gespräch mit Andreas Urs Sommer (www.youtube.com/watch?v=iA2o593Ehr4&t=1576s)

⁹⁰ Používam *typus* v rovnakom zmysle ako *typ* s narážkou na §3 (KSA 6, s. 170.), v ktorom stojí:

„Problém, ktorý týmto nastoľujem, nie je vedieť, čo má vystriedať ľudstvo v slede bytostí (- človek je *koniec* -): ale aký typ človeka treba *pestovať*, treba *chcieť*, ako typ vyššej hodnoty, ktorý si väčšmi zaslúži žiť, ktorý bude mať istejšiu budúcnosť.

Tento typ vyššej hodnoty tu už bol dosť často: ale to bolo ako šťastná náhoda, ako výnimka, nikdy ako chcené. Naopak, práve *jeho* sa ľudia najviac báli, až dosiaľ bol skoro *tá* najobávanejšia vec; - práve z obavy chceli mať opačný typ, ten pestovali, aj *obsiahli*: domáce zvieratá, stádové zvieratá, choré zvieratá človeka, - kresťana ...“

Ježiš, syn boží

Spory, akým spôsobom bol Ježiš syn Boží viedli v cirkvi k mnohým koncilom a ich konfliktom. Spomeňme len na spor o *filioque*, ktorí dodnes nie je doriešený. To, že ním je, uznávajú všetky kresťanské cirkvi dodnes a toto synovstvo bolo aj počiatkom sporov božstva a ľudstva Ježiša a kritikov kresťanstva, ako som písal na začiatku. Nietzsche pozná tento spôsob, preň nedostatočnej prizmy. Preto, akým spôsobom je to syn Boží, pozrime sa v skratke, ako Nietzsche v *Antikristovi* vidí boha.

Pokiaľ ostaneme pri tom, že Nietzsche preberá realitu a model aktivity a pasivity z *Genealógie morálky*, Boh, či boh, stelesňuje najlepšie hodnoty uctievaného ľudu. Keď ale vidí kresťanstvo, ako náboženstvo súcitu, resp. ako kresťanstvo samo seba zve náboženstvom súcitu,⁹¹ vidí akurát jeho slabosť. Súcit je slabosť, ktorý udržuje a tvorí utrpenie. Je to „prípád smrti Nazaretského.“⁹² Súcit totiž udržuje pri živote to, čo by malo, podľa Nietzscheho fyziológie, ustúpiť pre neschopnosť žiť. Tu si dovoľím jednu uštipačnú poznámku. Pokiaľ je súcit prípad smrti Nazaretského, čo je potom zodpovedné, aspoň pri „latentne veriacom“ v prípade Turínskeho koňa? Túto poznámku udeľujem na margo, aby sa moja interpretácia brala iba ako jedna z možností množstva iných interpretácií.

Smrť Nazaretského, človeka, tak môže znamenať totálne vyčerpanie sa pre súcitný pohľad. Tento súcit vidí v kresťanskej morálke za cnosť, udržujúcou mŕtvolu mimo hrob.⁹³ Preto má byť ním, Antikristom, kresťanstvo nie napravené, nemá súdiť o dobre a zle a o pravde, predovšetkým pravde pre niekoho, ale konečne pochované. V uctievaní súcitu dochádza k podpore nihilizmu, ba priam ho stelesňuje. Tento nihilizmus, toto Nič, kresťanstvo pretvára na hodnoty „večného života“. Takto to vidí Nietzsche v *Genealógií*, a tak to môžeme vidieť aj mi v *Antikristovi*. Súcit vedie k idiosynkráciám. Pojem idiosynkrácia sa v nami skúmanom diele nachádza niekoľkokrát. Je to pojem

⁹¹ Vis AC §7 (KSA 6, s. 172.): „Kresťanstvo sa nazýva náboženstvom súcitu.“

⁹² AC §7 (KSA 6, s. 173.)

⁹³ Vis AC §13 (KSA 6, s. 179.): „Celý pátos ľudstva bol proti nám – jeho pojem toho, čo má byť pravda, čo má byť služba pravde: každé „musíš“ bolo dosiaľ namierené proti nám ... Naše ciele, naše praktiky, naše mierne, opatrné, nedôverčivé spôsoby – to všetko pripadalo ľudstvu úplne nedôstojné a hodné opovrhovania.“

psychologický a lekársky, a Nietzsche obľúbený,⁹⁴ ktorý charakterizuje zmýšľanie „oviec proti vlkom“. Znamená črty jednotlivca či skupiny jasne vydeľujúce voči niečomu a niekomu, ba priam neprekonateľný a inštinktívny odpor. Súcit je reaktívna zložka rabskej morálky a ich silou, ktorá bojuje proti *slobodným*.

Čo je to za Boha, ktorý by mal stelesňovať inštinktívne slabosti ako silu? Predovšetkým je to židovský kozmopolita *obrezaný o tie najmužskejšie cnosti*, vynútený kozmopolita pre možnosť rozsiahlejšieho panovania. Nietzscheho antisemitistické narážky sú časté, pretože „národ kňazov“ je preň tým, čím hĺbkou duše opovrhuje, no zároveň ho bezprostredne fascinuje. Tento národ vytvoril svoju realitu z fikcie. Na rozdiel od sna, fikcia nie je obrazom skutočnosti a rovnako, tento boh je bohom vďaka idiosynkrazii: boh – príroda či prirodzeno, to odsúdeniahodné a nenávidené.⁹⁵ Národ uniká skutočnosti ktorou trpí a utieka sa pod ochranu morálky k súciti samého so sebou. Pre zachovanie aspoň „vegetatívneho“ života tento národ vytvoril boha dobrého, lepšie povedané, pretvoril národného boha silného, na medzi-národného boha dobrého.⁹⁶ Dávno sú doby hrdého boha Izraela a statočných kráľov Dávida a Šalamúna. „Kto je bohatý, chce rozdávať; hrdý národ potrebuje boha, aby mu *obetoval*.“⁹⁷ Boh po Babylonskom zajatí je konštrukt vyhnanecov a títo vyhnanci musia, aby dali zmysel svojmu jednaniu a svojej minulosti, hľadať zmysel v putovaní, v bez-domovectve.⁹⁸ Keď Nietzsche písal tieto pasáže, mal možno, tak ako ja, silne a neustále na mysli príbeh o Abrahámovi, o univerzálnej postave vhodnej vďaka jeho

⁹⁴ Andreas Urs Sommer vo svojom komentári k tomuto pojmu dodáva: „Nietzsche will keineswegs Mitleidspraktiker eines Besseren belehren, sondern ihre Praxis als pathologisch diffamieren.“ vis A., Urs Sommer, *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist.*, Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 53.

⁹⁵ Vis AC §15 (KSA 6, s. 181-182.)

⁹⁶ Židia ako národ, ktorý nebol nikde doma, znelo aj z nacistických tlapačov propagandy. Tohto mienenia bolo taktiež aj mnoho Židov a v Európe Nietzscheho doby skoro všadeprítomné. Spomeňme napríklad na Gustava Mahlera: „Celý môj život je vlastne touha po domov. Cítim se jako trojnásobný vyhnanec: jako Čech mezi Rakušany, jako Rakušan mezi Němci, jako Žid na celém světě. Všude vetřelec, nikde vítán...“ vis www.citaty.net/autori/gustav-mahler/?o=popular

⁹⁷ AC §16 (KSA 6, s. 182.)

⁹⁸ Narážam tu na niekoľko vecí zároveň: 1.) večný žid bez domova, nie však bez domoviny či vlasti (Izrael) a 2.) na dielo nemeckého profesora a teológa z Tuebingenu, Karla-Josefa Kuschela, *Spor o Abraháma*, predovšetkým strany 31-94, kde píše o viere ako o putovaní, či vyrovnávaní sa s exilom a pádom prvého Šalamúnovho chrámu, vis Kuschel, K.-J.,: *Spor o Abraháma*. Praha, Vyšehrad, 1997.

semenu o množstve prachu na zemi⁹⁹ a hviezd na nebi¹⁰⁰ aj pre nežidov. „Pravdaže: ak nejaký národ hynie; keď cíti že sa navždy stráca jeho viera v budúcnosť a nádej na slobodu; keď sa mu podriadiť stáva prvou nevyhnutnosťou a cnosťou podrobeného človeka si uvedomí ako prostriedky záchovy života, vtedy sa *musí* zmeniť aj jeho boh. A ten sa stane zbabelý, bojzlivý a skromný, odporúča „pokoj ducha“, prestať s nenávisťou, mať porozumenie a „milovať“ dokonca rovnako priateľa aj nepriateľa. Ustavične len moralizuje, vráta sa v pelechu každej súkromnej cnosti, stáva sa bohom pre každého, jednoduchým súkromníkom, kozmopolitom ...“¹⁰¹ Bezmocnosť nahradená dobrom z jediného, *vyvoleného* pohľadu *vyvoleného* národa. Židovsko-kresťanskou *realitou* je teda jej ne-reálnosť.¹⁰² Boh plný sily prišiel obrezaním o svoju „mužnosť“.¹⁰³

Z tohto sveta ne-reálna a schovanej slabosti vzišiel aj Ježiš a Kristus. Podľa Nietzscheho určite nie syn Boží, no zároveň rovnajúci sa dieťaťu božiemu, zmazávajúc hranicu medzi nebom a zemou. Na zemi a v zemi, v prostredí, kde Nič dostalo najväčšiu hodnotu ako smer k najvyššej svätosti je Ježiš, svojím spôsobom, „synom“ svojho „otca“ a Kristus ako vynútený kozmopolita pre určitú dávku všeobecného pochopenia jeho činnosti. Židovský boh ostal aj počas svojej „svetovlády“ ale stále Židom, Nietzschem povedané, bohom temných zákutí a podzemí. „Jeho svetová ríša je dnes, ako bola včera, ríšou podsvetia, nemocnicou, ríšou *suterénu*, ríšou geta ... On sám, aký je len bledý, aký slabý, aký *dekadentný* ...“¹⁰⁴ Do akej miery je tu narážka na Dostojevského *Zápisky z podzemia*, sa môžeme zrejme iba dohadovať. Jeho výsmech tohto boha dekadenta je značný: od kritiky moralistov a infekcie moralným, až po metafyzicky udržateľné absolútno samé zo seba. „Hľa: *Úpadok jedného boha*: boh sa stal „vecou ako takou“.¹⁰⁵ Odkrýva nám tu autor zmysel smrti boha, alebo je boh znesený z nebies na zem? A ako to je ďalej s Ježišom? Pozrime sa na to podrobnejšie.

⁹⁹ Vis M1 13,16.

¹⁰⁰ Vis M1 15,5.

¹⁰¹ AC §16 (KSA 6, s. 182.)

¹⁰² Srov. Poljakova, E., *Die Mehrdeutigkeit des Antichristlichen, Deutsch-russische Reflexionen in Nietzsches Antichrist*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., predovšetkým s. 85-86.

¹⁰³ Vis AC §17 (KSA 6, s. 183-184.)

¹⁰⁴ AC §17 (KSA 6, s. 184.)

¹⁰⁵ AC §17 (KSA 6, s. 184.)

Ježiš vykupiteľ

Položme si otázku: sotér na počiatku dejín? V *Ecce homo* Nietzsche odpovedá: „Žilo sa *pred* ním, žije sa *po* ňom.“¹⁰⁶ *Pred* a *po* sa myslí pred narodením a po smrti Ježiša. U nás je síce zaužívané slovné spojenie pred naším letopočtom a nášho letopočtu, čo myslí Nietzsche ale môžeme vidieť v angličtine na príklade BC, before Christ, či latinskom AD, *anno domini*. Ale vráťme sa k *Antikristovi*: „Slovami spasiteľa to znie: „Spása prichádza od Židov!“. *Druhá* veta znie: psychologický typ Galilejského sa ešte dá rozpoznať, ale až vo svojom úplnom zvrhnutí sa (ktoré je naraz zmrzačenie aj preťaženie cudzími prvkami) mohol Galilejský slúžiť tomu cieľu, pre ktorý bol potrebný, byť typom *vykupiteľa* ľudstva.“¹⁰⁷ Nietzsche nám v §24 predstavuje problém *pôvodu* kresťanstva. Sám podtrhuje pojem *pôvodu*, pretože vše doteraz o ňom povedané bolo preň klamstvom resentmentálnej morálky. Sfalšované dejiny Židov nimi samými. Preto píše, že tento národ je najpozoruhodnejší, zároveň ale tiež sebe najosudovejší, a že jedine z tejto pôdy je možné ho pochopiť.¹⁰⁸ Sám si totiž vytvoril osud, ktorým sa vybral a hľadiť na jeho dejiny a samotného Ježiša bez tohto povedomia, je zámernou *slepotou*. Nietzsche opovrhne dnešným človekom, tak, ako by ním opovrhoval aj v iných časoch pre túto *slepotu*, a nie len pre ňu. V predhovore k *Antikristovi* sa nám prihovára o horách, na ktorých treba byť naučený žiť, aby sme sa dokázali pozrieť dole, pod seba,¹⁰⁹ do údolí a jaskýň kresťansko-morálneho kvasu Nietzscheho veku. Osvietený horským Slnkom, díva sa do diaľ nížin a úpäť hôr, v ktorých sedí *čandal*,¹¹⁰ počúvajúci a podriaďujúci sa morálnemu výkladu dejín a chrániaci sa vykupiteľom, skonštruovaným *po vykupiteľovom* živote. „Pozor ale na

¹⁰⁶ EH, Prečo som osudom, §8 (KSA 6, s. 373.)

¹⁰⁷ AC §24 (KSA 6, s. 191.)

¹⁰⁸ Vis AC §24 (KSA 6, s. 191-193.)

¹⁰⁹ Ved' aj Zarathustra preto dostáva krídla, vis. EH, Prečo som osudom, §5 (KSA 6, s. 370.): „ ... vraví, že to bolo práve spoznanie dobrých, ba „najlepších“, čo v ňom vyvolalo zdesenie nad ľuďmi vôbec; práve z *tejto* nechuti mu vraj narástli krídla, aby mohol „odletieť do ďalekých budúcností“ ...“

¹¹⁰ *Čandal*, tak zve Nietzsche v *Antikristovi* kresťana. Slovičko si vypožičiava z indického kastového systému, kde sú *čandali* najnižšou kastou indickej spoločnosti. V komentári k *Antikristovi* Urs Sommer k tomuto používaniu pojmu Nietzsche píše: „N. löst den Ausdruck von seiner religionsgeschichtlichen und geographischen Spezifizierung im hinduistischen Kontext, wo er Angehörige der niedersten Kasten bezeichnet (vgl. Jacolliot 1876). Typisch ist, wie N. ein partikulares kulturelles Phänomen in umwerterischer Absicht generalisiert.“ vis A., Urs Sommer, *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist.*, 2013., s. 146.

jeho druhý *sľubovaný* príchod!“ – môžu hlásať kňazi resentmentálnej morálky, ktorí učinili tento sľub za neho. Ich skazení dych Nietzscheho dusí a preto dáva prednosť čistote Alpského vzduchu, či predsa nihilistickému, ale aktívnemu životu budhistu, pre ktorého je dych krásnej ženy ten najčistejší.

Čo je ono zvrhnutie, ktoré Nietzsche myslí, je evanjelium Pavlovské. Ako som už napísal, evanjeliá sú primárnym textom, z ktorých Nietzsche vychádza. „Čo *mňa* zaujíma, je psychologický typ spasiteľa. Ten by sa mohol nachádzať v evanjeliách ...“.¹¹¹ Nietzsche taktiež hrá hru evanjelií. Ďalšia jazyková hra geniálneho filológa. Na konci §40¹¹² môžeme tieto možnosti interpretácie evanjelií jasne vidieť. Evanjelium po spôsobe Pavla možné a vhodné k šíreniu pre *čandalov*, kde vládne Kristus, a Ježišovo evanjelium, ktoré odhaľuje Nietzsche v zmysle odhalenia pravdy: zrovnoprávnenia pre každého s božím dieťaťom, bez resentimentu. A ako jediný v nich po 19. storočiach je odhodlaný vypovedať to, čo s veľkými ťažkosťami, útrapami a zvedavým odporom nahliadol.¹¹³ Nepíše tu o Kristovi ako Renan či Tolstoj, ako o estetickej a heroickej postave dejín, ale o Galilejskom.¹¹⁴ Tento Galilejský bol využitý Židmi k obratu na Krista. Vykupiteľ, ktorého nutne potrebovali z núdze a úpadku vonkajšieho a vnútorného sveta, tak ako to učinil Pavol zo Šavla.¹¹⁵ Asketický ideál kňaza¹¹⁶ neguje svet a vedie tak stádo pod ideál morálky, skrz ktorú vládne.

¹¹¹ AC §29 (KSA 6, s. 199.)

¹¹² „Na druhej strane už tieto vykoľajené duše nevydržali zdivočené uctievanie onej evanjeliovej rovnoprávnosti hocikoho s božím dieťaťom, ako to učil Ježiš: pomstili sa tým, že Ježiša výstredne *povýšili* a od seba odlúčili: presne tak, ako kedysi Židia z pomsty na svojich nepriateľoch odlúčili od seba svojho boha a vyzdvihli ho do výšav. Jeden boh a jeden boží syn: Obidvaja ako produkty resentimentu.“ Prečo? Nietzsche odpovedá o paragraf nižšie (AC §41 (KSA 6, s. 215.)) „Ježiš predsa zrušil pojem „viny“ – poprel priepasť medzi bohom a človekom, prežíval jednotu medzi bohom a človekom ak svoju „dobrú zvesť“ ... A nie ako privilégium!“ O tomto v obšírnosti pojednáva ale celá táto práca, o možnosti interpretovať evanjelium *kresťansky* a *nájsť kresťana*, ako ho vidí Nietzsche.

¹¹³ AC § 28 (KSA 6, s. 199.): „- Vyznávam sa, že je málo kníh, ktoré sa mi čítajú tak ťažko ako evanjeliá.“

¹¹⁴ Srov. Detering, H.: *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte*. Goettingen, Wallstein, 2010., s. 38-55.

¹¹⁵ Premenu Šavla na Pavla tu myslím symbolicky a prepájam ju s premenou Galilejského na Krista. K premene Pavla na Šavla tematizuje napríklad aj Milan Hanyš vo svojom príspevku (*Pro)následovateľ Pavla, Nietzsche a Pavlovo dysangelium*, in: Novák, A., (ed.): *Nietzsche a (ne)přátelé. Praha, Togga, 2015.*, s. 208: „Pavlovo „obrácení“ je podle Nietzscheho neseno resentimentem, tedy silou bytostně reaktivní.“

¹¹⁶ Čím nemyslí len Pavla, ale určite napr. aj Luthera.

Ježišov pravý život bol teda sfalšovaný pre potreby prežitia kňazskej morálky a Nietzsche by zrejme súhlasil, keď napíšem, kňazov samotných. Autor tu stojí na strane *pravdy*, ktorú kresťan nevidí. Voči budhizmu, „národu svätcov“¹¹⁷ sa originálnych základov v podobe Ježiša kresťania nemôžu pýšiť. Kresťan môže mať protižidovské pocity, ale Nietzsche, to je „*konečný dôsledok židovstva*.“¹¹⁸ Tým, že spása prichádza od Židov,¹¹⁹ vypovedá o vyššie napísanom. Kresťanský antisemita je Nietzschemu na smiech. A Galilejský zahral hru *vykupiteľa zo zlého sveta*, ktorého si Židia uzurpovali.

Aká *spása*, ktorú *vykupiteľ* vyhlásil? Že spása prichádza od Židov interpretuje Nietzsche z Jánovho evanjelia a k spáse sa znova vracia v §30. Tu predstavuje doktrínu spásy, ktorú má Ježiš Kristus predstavovať: 1.) *inštinktívna nenávisť proti skutočnosti* a 2.) *inštinktívne vylúčenie každej nechuti, každého nepriateľstva, všetkých hraníc a vzdialeností pre city*. Oboje sú výsledkami extrémnych schopností trpieť a dráždivosti, a z nich vedúce vykúpenie vedie práve v úplnej negácii pozemských bolestí. Odvrat od skutočných hodnôt skutočného života, od najmenej bolesti do *náboženstva lásky*. Nietzsche tu zrejme nemyslí nič inakšie, než milovať len z nutnosti negovať a úplne vynulovať druhú stranu. Milovať bližneho ako negácia ublížiť mu, byť ne-aktívny a nad-svetský, čo vyvoláva (v žitom živote a reálnom svete) strach. Láska použitá nie k pokusu žiť, ale láska k odzbrojeniu nepriateľa a „opancierovaniu“ životu seba samého. Kresťanov tu nazýva, aj za cenu prehnaného historična, epikurejcami prežívajúcimi pokračujúci hedonizmus. To je spása prichádzajúca od Židov vyrastajúca „na vonkoncom chorobnom podklade“¹²⁰ píše autor. Tento podklad, ktorý Nietzsche myslí, je „židovský inštinkt v židovskú *ne-reality*“.

¹¹⁷ AC §24 (KSA 6, s. 192.)

¹¹⁸ AC §24 (KSA 6, s. 192.)

¹¹⁹ Jn 4,22. V skutočnosti ide o pozmenené (ako som už napísal Nietzscheho citácie a parafrázy Biblie) parafrázovanie „Vy sa klaniate tomu, čo nepoznáte; my sa klaniame tomu, čo poznáme, lebo spása je zo Židov.“

¹²⁰ AC §30 (KSA 6, s. 201.)

Ježiš dekadent

„Márnosť nad márnosť, všetko je márnosť.“¹²¹ Nietzsche používa pojem dekadentný¹²² vo francúzštine a v §6 nám osvetľuje, čo a koho zve dekadentným: „Ako skazenosť mám na mysli, asi to už hádate, *dekadenciu*: tvrdím, že všetky hodnoty, do ktorých dnes ľudstvo koncentruje svoje najvyššie želania, sú *dekadentné*.“¹²³ Nie len vôľa k moci, ktorú možno vidieť na kňazovi resentimentu, ale predovšetkým hodnoty, ktoré Nietzsche prehodnocuje a od ktorých sa obracia, sú hlavnou témou nami hľadaného kresťanstva, kresťana, Ježiša: „... viera, láska a nádej; ...“¹²⁴

Strach, využitý k upevňovaniu hodnôt resentimentu slúži súcitu. „... nástroj zvyšovania *dekadencie*, - súcit prehovára na *nič!*“¹²⁵ Z fyziologického hľadiska je preň Ježiš idiot, no z hľadiska hodnôt udržovateľom biedy, žijúcim v najvyhranenejšej pozícii voči, alebo proti svetu zo strachu z bolesti. Relativizácia sveta a teda života je oným obratom sa do nereálna, resp. do vnútorného sveta. To je základ lásky, pomocou ktorej sa Ježiša nič nedotýkalo.¹²⁶ Súcit s každým, láska ku každému bráni všetkým útokom na milujúcu osobu. Láska do krajnosti v nereálnom svete, ktorá inšpirovala k hodnotám tých, ktorí tomu neporozumeli. Preto Nietzsche píše, že práve súcit je prípadom smrti Nazaretského. Využitie Galilejského židovským inštinktom; všetci proroci akoby hovorili

¹²¹ Kaz 1,2.

¹²² Výstižne pojem dekadencie v diele neskorého Nietzscheho v zmysle kresťanstva predkladá Yannick Souladié vo svojom príspevku *Eine Philosophie des Antichrists, Die „Aggregat-Bildung“ von Décadence-Formen*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie (Bd. 13)*. Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 29.: „Was heisst Christentum fuer den späten Nietzsche? Wuerde man eine kurze Antwort geben wollen, dann handelt es sich um die Vereinigung der als dekadent betrachteten griechischen Philosophie mit dem lebensarmen späten Judaismus. Das Christentum ist demnach nich das Werk eines Menschen – sei es nun Jesu oder Paulus – sondern Ergebnis einens Prozesses, der unter Alexander dem Grossen mit dem Treffen zwischen Abendland a Morgenland begonnen hatte, um sich späten 2. Jahrhundert mit der Erscheinung der neuen Religion eniem Ende zu nähern.“

¹²³ AC §6 (KSA 6, s. 172.)

¹²⁴ Srov. AC §23 (KSA 6, s.189-191.), ale aj 1 Kor 13,13.

¹²⁵ AC §7 (KSA 6, s. 173.)

¹²⁶ Vis Detering, H., *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte*. Goettingen, Wallstein, 2010., s. 132: „Im Antichrist erschien Jesus ais ein décadent, der die eigene décadence in der liebenden Umarmung des »Lebens« ueberwindet.“

iba o ňom.¹²⁷ Nie Krista, ale človeka, ktorý do krajnosti chránil sám seba a svoje dekadentné hodnoty, nenútiac ich nikomu, no poskytujúc ich ako inšpiráciu celému svojmu dekadentnému *milieu*. Priestor, v ktorom sa Ježiš pohyboval mal dekadentnú podobu. Dekadentný náhľad na svet; spojenie gréckej dekadentnej filosofie a neskorého, dekadentného Judaizmu v precitlivenej *idiotskej* osobe nutne určilo Ježišov svet rovnako ako jeho vnútro. Pozor ale, nie je to tak jednoznačné, ako sa zdá. Svojím spôsobom Ježiš z časti vybočuje a vykračuje z tejto klasickej, „exteriérovej“ dekadencie do svojej vlastnej. Práve toto vykročenie vidí Nietzsche ako jednu z najdôležitejších častí, ktorú museli „apoštolovia“ premeniť do „zmysluplnej reči“, ktorej by porozumeli; premenili Ježiša Galilejského na Ježiša, nimi Krista, pre nich, kresťanov.

Tento „exteriérový“ *milieu* nebol pre Ježiša skutočný z jedného prostého dôvodu, zrušenia hraníc skutočnosti pre extrémnu dráždivosť.¹²⁸ Vnútorný svet postačil symbolikovi a symbol z neho utvorený môžeme vidieť až retrospektívne. No Nietzsche jeho dekadenciu vidí ešte pred jeho *smrťou*, pred jeho *zosurovením*, v hodnotách v ktorých kráča. V tomto zmysle je Ježiš dekadent a jeho dekadentná činnosť je vykúpením,¹²⁹ ktoré priniesol už ako vykupiteľ a ktoré tematizujem vyššie. Spočiatku fyziologický „slaboch“, ktorý sa na konci retrospektívne a reflektovane ukáže ako semiotický „silák“.¹³⁰

¹²⁷ Vis napr. AC §24 (KSA 6, s. 191-193.) a §25 (KSA 6, s. 193-194.) a §26 ~KSA 6, s. 194-197.)

¹²⁸ Vis AC §30 (KSA 6, s. 201.)

¹²⁹ Vis Detering, H., *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte*. Goettingen, Wallstein, 2010., s. 44-45.

¹³⁰ Podobnosť s Nietzsche zrejme nie je čisto náhodná. Aj keď Nietzsche si vyberal predovšetkým silných nepriateľov, aby ukázal silu.

Ježiš nerealista

Nietzscheho svetovo preslávil pojem nihilizmus. Je braný ako jeho zakladateľ, či ako nihilista sám. A predsa to tak jednoduché nie je! Ďalší typ, ktorý nám Nietzsche predkladá, je typ Ježiša, ako anti-realistu.¹³¹ S pojmom anti- sme sa už stretli vyššie a určite aj tu má dostatočne silný význam v primárnej a sekundárnej literatúre. Ježiš je „synom“ svojho „otca“ ako som už napísal, žije a umiera vo svete „židovskej reality vyvoleného národa“. Na Ježiša sa Nietzsche nie len že nepozera bez kresťanstva, ako som už taktiež napísal, no nenazerá naň ani bez jeho vplyvu na okolie a okolitého vplyvu naň. Je jediná realita, ktorú Nietzsche vidí v evanjeliu a tá súvisí s ľzami nabalenými na Ježišovu postavu po jeho smrti a to aj za pomoci Pavla a neznalosti apoštolov, čo sa vlastne udialo. V §41 čítame: „ – Od tejto chvíle sa typu vykupiteľa postupne pridáva: učenie o súde a návrate, učenie o smrti ako o obetnej smrti, učenie o *zmŕtvychvstaní*, čím sa celý pojem „blaženosti“, celá jediná skutočnosť evanjelia zaručuje – v prospech akéhosi stavu *po* smrti.“ Tu naráža na ďalšie snahy kňazov resentmentálnej morálky o čo najväčšie sa vzdialenie od žitého života, strachom z reality, pomocou vykonštruovaného vykupiteľa/epikurejca. Začiatok ľži Nietzsche vidí až v Ježišovej smrti. Práve smrť na kríži, smrť žitého *evanjelia* prinútila pýtať sa vtedy prítomných, čo to vlastne bolo? Pavol to využil a onoho vykupiteľa pribil na *svoj* kríž.¹³² Tým bol jeho smrti daný význam a symbol, ktorému bolo možné (ako sa na kozmopolitického boha patrí, dostatočne) porozumieť. Význam a symbol ospravedlnenia našich pozemských životov, vykúpenie z úpadku a slabosti, smerom k Ničomu, či „raju“ *ex nihilo*, mimo zem za pomoci inštinktívnej nenávisťi k realite a schovávaním sa za vykonštruované pojmy po „smrti evanjelia“,¹³³ ktoré umrelo na kríži.

¹³¹ K tejto téme vis napr.: Stegmaier, W., *Beseligende Freiheit der menschlichen Orientierung, Nietzsches „Typus Jesus“*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 35-53., a taktiež: Poljakova, E., *Der Mehrdeutigkeit des Antichristlichen, Deutsch-russische Reflexionen in Nietzsches Antichrist*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 80-97., ktorými som sa tiež inšpiroval.

¹³² Vis AC §42 (KSA 6, s. 215-217.)

¹³³ Vis AC §39 (KSA 6, s. 211-213.)

Realita vzišlá z evanjelia nie je realitou žitej skutočnosti. Vystačí si s ilúziami a fikciami pravdy.¹³⁴ Predsa len ale Ježiš nie je anti-realistom len vďaka Pavlovi a „primitívnym“ apoštolom. Ako vykupiteľ je postavou vykúpenia z *bolesti* žitého života. Sám žije život nevinne, nekladie odpor, je dieťaťom bez viny, zmazáva priepasť medzi božským a ľudským, ktorú neskôr jeho zástupcovia vybudujú. Dieťa, ktoré má najbližšie k bohu. Inštinkt bojovníka sa vytráca, pretože za túto vieru netreba bojovať. Deti nebojujú za svoju vieru. Je im istým spôsobom jednoducho daná tak, ako ich fantázia. Nebráni sa bičovaniu či nespravodlivému súdu, a zároveň sa ako Kristus *bráni* láskou. Nik nad ním nemá moc, pokiaľ on sám neurčí, že nad ním moc majú.¹³⁵ Režiruje si vlastnú smrť a predsa sa láskou až do krajnosti *bráni*, vyjadruje sa jazykom obrazným, brániacim sa realite. Čo slovo, to symbol. Veľký symbolista! A dejiny kresťanstva sú hlboké nepochopenie symbolistu.¹³⁶ „... predovšetkým prví učenci si prekladali bytosť, vznášajúcu sa vo svete symbolov a čudáciťev do vlastnej primitívnosti, aby z toho vôbec niečomu rozumeli, -pre nich začal tento typ *existovať* až potom, keď sa pretransformoval do známejších foriem...“¹³⁷ Kristus nebol reálnym a Ježiš nebol realitom, ale symbolistom. Nietzsche si v §31 povzdychne, prečo v tej dobe nežil človek v blízkosti tohto dekadenta/vykupiteľa, niekto podobný Dostojevskému, ktorí by tak citlivo a jemne dokázal popísať túto postavu, ešte pred jej *zmrzačením*. Musím sa ale opakovať, koľko *radosti* by to ale Nietzschemu pokazilo.

Utiekanie do nereálna ako nihilizmus je oná orientácia na *realitu* evanjelia, ktorú Nietzsche myslí. Od nej vzniká apológia kresťanstva a jeho orientácia, na ktorú Nietzsche žaluje a to práve skrz postavu Ježiša a Krista, anti-realistu oboch postáv. Podmienkou reči je, a ako filológ to samozrejme dobre vedel, že sa nesmie žiadne slovo brať doslovne. „Život“, „pravda“ a „svetlo“¹³⁸ a množstvo iných pojmov sú slová vnútorného vyjadrenia, píše. Vše ostatné, celý svet je mu, Ježišovi, takpovediac *mnemotechnickou pomôckou*. Vonkajšia, svetská, prírodná a prirodzená skutočnosť má pre vyjadrovanie anti-realistu len

¹³⁴ Vis AC §51 (KSA 6, s. 230-232.), a taktiež: Stegmeier, W.,: *Beseligende Freiheit der menschlichen Orientierung, Nietzsches „Typus Jesus“, 2. Anti-Realismus als Nihilismus*. In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mnichov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 44.

¹³⁵ Vis Jn 19,11.

¹³⁶ Vis AC §37 (KSA 6, s. 208-211.)

¹³⁷ AC §31 (KSA 6, s. 202.)

¹³⁸ Vis AC §32 (KSA 6, s. 203-205.)

symbolickú hodnotu. Symbolika „*par excellence*“¹³⁹! A takáto symbolika sa, autorom povedané, nezlučuje s náboženstvom. Ježiš nepopiera svet, nemá na to dôvod. Znegovanie postoja „*čirej pochabosti*“¹⁴⁰ prichádza až *po* kríži. Ježiš nemá dôvodu negovať, protirečiť! Stojí vo „svojom plášti v daždi a jednoducho nenamieta“¹⁴¹. Až kresťanstvo, vzniklé na svojom podklade, je svojou morálkou negáciou sveta a života, zatrpknutosť voči svetskému, skazenému a *ne-svätému*, pretože posvätné hľadá mimo zem.

To, že postava Ježiša v zmysle Krista je iná, Nietzsche jednoznačne rozumie. V tom istom § píše o *milieu*, o priestore, v ktorom sa Ježiš pohyboval. Zve ho „zvláštna osoba“, pri pozornom čítaní je to osoba nie len zvláštna, ale aj nepochopená, dekadentná, ktorá zanechala v tom priestore svoje stopy. Z „čudáka“ vo svete ktorý je akoby „... vytrhnutý z jedného ruského románu,¹⁴² v ktorom si dali schôdzku vyvrheli spoločnosti, nervové choroby a „detské“ idiotstvo ...“¹⁴³ vznikol Kristus, postava už reálne *existujúca*, *zosurovená* pridaním zrozumiteľných atribútov a ich ochrane a „sektárskemu uctievanu“. Tým prešla postava Ježiša premenou z anti-realistu do podoby Krista, *evanjeliového* realistu orientujúceho sa do sľubov. Symbolické vyjadrenie ostáva a v silnom znení určuje obojstrannú vzdialenosť oboch postáv od reality. Urs Sommer vo svojom komentári¹⁴⁴ pracuje s oným priestorom takto. Nie len že Ježiša tento priestor vytvoril a v ňom sa pohyboval v zmysle mať v sebe dekadenciu Žida, zároveň z toho priestoru vybočuje, je

¹³⁹ AC §32 (KSA 6, s. 204.)

¹⁴⁰ Vis AC §32 (KSA 6, s. 203-205.)

¹⁴¹ Podobne končí aj Nietzscheho dielo *O pravde a lži ve smyslu nikoli morálním*, (Nietzsche, F.: *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*. Prekl. V. Koubová, Praha, Oikoymehn, 2017., s. 27., presnejšie KSA 1, s. 890.), na ktoré narážam: „Když jej přepadne orpavdová průtrž mračen, zahalí se jen těsněji do pláště a pomalým krokem tím nečasem odchází.“

¹⁴² Román, ktorý myslí je Dostojevského román *Idiot*, ktorý čítal v roku 1887. Samotná postava Dostojevského Nietzscheho veľmi inšpirovala. Dostojevskij síce zomrel v roku 1881, Nietzsche ho poznal predovšetkým z diel *Idiot*, *Zápisky z podzemia* či *Zápisky z mŕtveho domu*, čo označil za „ozajstný geniálny ťah psychológie“. Vychádzam z príspevku Ekateriny Poljakovej, *Die Mehrdeutigkeit des Antichristen, Deutsche-russische Reflexionen in Nietzsches Antichrist*. in: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015, s. 80-97.

¹⁴³ AC §31 (KSA 6, s. 201-202.)

¹⁴⁴ Vis A., Urs Sommer, *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist*. Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 162.

z neho izolovaný a pre tento dôvod svojej zvláštnosti, len predznačím, inej dekadencie než klasicky Židovskej, musela byť táto postava „preinačená“ apoštolmi.

Ježiš idiot

To, čo pociťujeme voči ľuďom, ktorých nazveme vulgárne idiotom je zvyčajne výsmech, alebo nenávisť, alebo niečo tomu podobné. V slovníku starého medicínskeho pojmu¹⁴⁵ stupňov mentálnej retardácie je idiot posledné štádium retardácie o 35. a menej IQ. A Nietzsche ako filológ a *Sprachkuenstler* si bol vedomí ešte väčšej hĺbky tohto slova. Grécky pojem ἰδιώτης (*idiótés*) označoval v staroveku človeka, starajúceho sa o svoje vlastné záujmy, lepšie povedané, vyhýbajúceho sa záujmom *polis*, o súkromníka, prostého človeka, ktorý nechápe ako dôležité je jednanie obce a jeho jednanie pre obec.¹⁴⁶ Niekoľko krát už bol spomenutý aj Dostojevskij, ktorého Nietzsche poznal, hlavne z francúzskych prekladov z roku 1887 a ja sa pokúsim len čiastočne ozrejmiť túto spojitosť.

Že Nietzsche poznal Dostojevského, minimálne z druhej ruky, zhodnú sa poväčšine všetci komentátori a vykladači Nietzscheho diela¹⁴⁷ a priznáva to aj sám.¹⁴⁸ Keď sa bližšie pozrieme už na predhovor *Antikrista*, kde vymedzuje, komu je venovaná táto kniha, píše: „Niektorí sa rodia posthumne.“¹⁴⁹ Posthumne znamená posmrtné, rodiaci sa po otcovej smrti, pohrobcí. Dostojevského Nietzsche veľmi chválený román, na ktorý zrejme robí narážky, ako som už vyššie spomenul, aj v iných pasážach, *Zápisky z podzemia* (1864), končia podobnými slovami: „Jsme mrtvě narozeni, dávno už se nerodíme z živých otců a nacházíme v tom čím dál tím větší zahanbení. Přicházíme tomu na chuť. Brzy si vymyslíme, jak se zrodit z ideje. Ale dost, nechci už psát „z Podzemí“.“ I ono narodenie sa z ideí, na ktorej je kritizované, Pavlom založené kresťanstvo, stojí za povšimnutie. A nie len v tomto diele nájdeme mnoho podobného, ako uvádza Katsiaryna Hrybkova vo svojej diplomovej práci: „Mezi myšlením Nietzscheho a Dostojevského se bezpochyby dá najít hluboká spřízněnost, a to i přes značnou prostorovou i názorovou vzdálenost mezi nimi. Některé myšlenky, vyjádřené ruským spisovatelem v jeho románech, se zdají být skoro přesnou kopií názorů, vyložených v díle německého filosofa.“¹⁵⁰ Iný Dostojevského román *Idiot* (1869), rozpráva o chorom kniežati Miškinovi, ktorého všetci, práve pre to, že je tak

¹⁴⁵ Vis tamt. s. 75.

¹⁴⁶ Vis tamt. s. 155.

¹⁴⁷ Vis tamt. s. 162.

¹⁴⁸ Vis AC §29 (KSA 6, s. 199-200.)

¹⁴⁹ AC, predhovor, (KSA 6, s. 167.)

¹⁵⁰ Hrybkova, K., (Diplomová práca) *Nietzsche a Dostojevskij. Idea nadčlověka*. UK, 2011., s. 8.

iný, že počas svojej choroby mal najbližšie vo švajčiarskych Alpách k deťom a že svetu rozumie akurát z podobnej, detskej perspektívy, a predovšetkým len zo svojej perspektívy, všetci máme radi. Knieža Miškin je nám všetkým dobre známy a preto nepotrebuje dlhého predstavovania. Jeho jednostranná jednoduchosť, psychologický portrét príliš obyčajného človeka bez možnosti súdenia dobra a zla, plného jeho nepochopenej lásky, tieto konotácie vidíme aj v *Antikristovi* a jeho popise Ježiša. Sám autor píše: „Keby sa hovorilo s prísnosťou fyziológa (o Ježišovi a jeho idiosynkrácií, pozn. autora), bolo by tu na mieste celkom iné slovo: slovo idiot ...“¹⁵¹ V prvom vydaní *Antikrista* z roku 1895, korigovanom pod prísny dohľadom „Lamy“¹⁵² bolo toto slovo cenzurované. Nech bola „Lama“ akákoľvek hrdopýška, v onej dobe taktiež platili v Nemeckej ríši zákony proti blasfémii.¹⁵³ A práve idiot je to, čo si Nietzsche prial. Ukazuje neškodného, nevinného človeka až do vyšinitia, takého, akého Dostojevskij vidí kniežat'a Miškina a akého v *Antikristovi* vidí Nietzsche nie legendami opradeného Ježiša. Ukazuje idiota, a to neustále musíme mať na mysli, vo význame pojmu umeleckom, vulgárnom, ktorým chce predovšetkým dráždiť, filologickom a fyziologickom.

V predchádzajúcich častiach som ukázal, ako Nietzsche vidí Ježiša ako Syna Božieho a syna božieho, vykupiteľa, dekadenta a nerealistu. Aby sme pochopili význam Nietzscheho idiota, domnievam sa, že musíme mať dobre rozvrhnuté práve najprv tieto jeho označenia. Bez nich, myslím, nebolo by možné nahliadnuť v celej šírke¹⁵⁴ Ježiša titulovaného ako idiota. Nie Kristus, ale idiot! A tým autor hodlá ďalej konfrontovať kritizované kresťanstvo.

Ježiš nestratil dekadentné inštinkty svojho národa. Reaktívnu nenávisť, resentment, premenil na ne-odpor. Oná idiosynkrácia, s ktorou sme sa už stretli, neostala nezmenenou. A práve priestor, *milieu* ako píše Nietzsche, nepochopil, že Ježišovým domovom nie je zaslúbená zem, ale jeho vnútro. Nerealita vyvoleného národa sa mu stala o to nereálnou.

¹⁵¹ AC §29 (KSA 6, s. 200.)

¹⁵² Ako Nietzsche trefne zval svoju sestru Elisabeth Foerster-Nietzscheovú.

¹⁵³ Síce osvietenstvom a silou Kantovho učenia, rušilo sa právo útrpné, ostávali ale zákony proti blasfémii. Tieto zákony, presnejšie Ríšsky zákon §166 z roku 1871 chránili kresťanov a jedine kresťanov. Ostatné náboženstvá či *bohovia* chránení neboli.

¹⁵⁴ Samozrejme pokiaľ je v mojich silách a mne samému ju nahliadnuť a vypovedať o nej. Nerobím si žiadne ilúzie a pri každom napísanom slove si uvedomujem povahu „boja“ prof. Heinricha Deteringa s Friedrichom Nietzschem.

Odvážnejšie povedané: nerealista na druhú. Táto premena na neodporovanie, na lásku, ktorou sa dekadent chránil, je súčasťou „dobrej zvesti“. „Čo znamená „dobrá zvest“? Že bol nájdený pravý život, večný život – nesľubuje sa, ale je tu: *vo vás*: ako život v láske, v láske bez výhrady a bez výnimky, bez odstupu.“¹⁵⁵ Ježiš jednoducho nie je schopný odstupu, dištancu.¹⁵⁶ Toto neodporovanie zmazalo hranice, nedokázal sa vymedziť, stal sa všetkým, bol sebou a rajom zároveň. Stal sa cudzincom vo svojej vlastnej zemi očakávajúcej mesiáša, politického vodcu. Domovom mu bolo jeho vnútro. „Každý je božie dieťa – Ježiš nežiada vôbec nič len pre seba -, ako božie dieťa sa rovná každému ...“¹⁵⁷ Zmazal hranicu medzi nebeským, nedosiahnuteľným či chrámovým božstvom a sebou. Časopriestor v ktorom sa pohyboval sa scvrkol na jeho nediferencované vnútro. „Kráľovstvo božie je *vo vás*.“¹⁵⁸ Cez všetku „chválu“ Ježiša, opaku teologického dogmatizmu jeho života a jeho jazyka, nezabúdajme, že je stále dekadentom. Averzia voči prítomnosti ústi v únik do nečasového *nepriestoru*, proti pevným pravidlám¹⁵⁹ a inštitúciám. Láskou ničí bolesť pre strach z nej.

„Za cenu trochu tolerancie pre výrazy by sme Ježiša mohli nazvať „slobodným duchom“ – z ničoho pevného si nič nerobí: slovo *zabíja*, všetko, čo je pevné, *zabíja*.“¹⁶⁰

¹⁵⁵ AC §29 (KSA 6, s. 200.)

¹⁵⁶ Nietzscheho pátos dištancu (vis napr. AC §43, KSA 6, s. 223-225.) úzko súvisí s vôľou k moci, vis napr. T. Badúrová: *Pátos dištancu ako cnosť, ktorá obdarováva. Deleuzovská interpretácia*. In: Chavalka, J., & Síkora, O., (ed.): O.,: *Nietzsche, O ctnosti*. Praha, AVČR, 2018., s. 159., z ktorej vyberám citáciu: „Nietzsche v pátose dištancu oslavuje tvorivosť vôle k moci – i preto je nutné bytostné rozdiely medzi ľuďmi udržiavať a i preto sa mu bytostne hnusí humanistický ideál všeobecnej rovnosti, ktorý nachádza v kresťanstve a ktorý je podľa neho akurát maskou túžby po všeobecnom rozšírení reaktívneho života. Pátos dištancu je tým, čo bráni premiešavaniu vznešeného s nízkym, resp. degradovaniu vyššieho; je tým, čo drží sily nihilizmu nakrátko. Kde sú si všetci rovní, predovšetkým rovní v chorobe (či v chudobe, v chudobe ducha, rozumie sa), niet čo velebiť, niet na čo byť hrdý. Nietzsche zavše pripomína, že chorí musia byť držaní oddelene od zdravých, aby svoju chorobu neprenášali ďalej. Ľudia resentimentu „fyziologicky postihnutí a červotočiví“, sa usilujú o to, „vpraviť do svedomí šťastných svoju vlastnú bídu, veškerou bídu vôbec“, a primäť tak zdravých, aby sa za vlastné šťastie a zdravie hanbili, aby o ňom pochybovali, aby pochybovali o vlastnom práve na krásu a na šťastie vôbec.“

¹⁵⁷ AC §29 (KSA 6, s. 200.)

¹⁵⁸ AC §29 (KSA 6, s. 200.), ako parafrázovanie Lk 17,21.

¹⁵⁹ Vidíme aj u Marka: Mk 2, 27 „Sobota bola ustanovená pre človeka, a nie človek pre sobotu.“

¹⁶⁰ AC §32 (KSA 6, s. 204.)

Slobodný duch, ten oprostený od dogmatizmu a úplného lipnutia na absolútnych hodnotách pojmov. Ježiš je preň umelcom reči, bez dialektiky, bez možnosti čo i len pochopiť negáciu. Je vo svete, pokiaľ je vo svete naratívne. Symbolista, ktorý sa nehodil do krámu apoštolov, povedal by možno Nietzsche. „Ak niečomu pri tomto veľkom symbolikovi rozumiem, tak tomu, že za „pravdy“ uznával len *vnútorné* skutočnosti, - a ostatok, všetko prirodzené, časové, priestorové, historické má len za znaky, za príležitosti pre podobenstvá.“¹⁶¹ Takto je Ježiš neustálym božím dieťaťom, zmazávajúcim hranice a nedostatočne vyvinutým pubertiakom.¹⁶² Myslím, že by Nietzsche so mnou súhlasil, aj keď s určitou dávkou tolerancie, že Ježiš umrel príliš mladý na to, aby bol takým, ako by ho Nietzsche mal rád.

„Čo *mňa* zaujíma, je psychologický typ spasiteľa. Ten by sa možno mohol nachádzať v evanjeliách ...“¹⁶³ Nietzsche ako „psychológ“, podtrhuje „vedecko-medicínsky“ to, o čom sa snaží vypovedať v osobe „vykupiteľa“. Doteraz naznačený, a predsa stále nie dostatočne, idiot, je psychologickým typom „vykupiteľa“, ktorý nám *Antikrist* predstavuje. Je idiotom pre „podmaňujúce čaro takej zmesi nevšednosti, chorobnosti a detskosti.“¹⁶⁴ Taký je boží syn, jednorodený medzi mnohými bratmi,¹⁶⁵ ktorí mu nerozumenú. Dieťa usvedčené nie z nenávisti, pôvodnej dekadencie Židov a reaktívneho resentimentu, ale s neschopnosťou žitia reálneho života, dištancu a nenávisti. Nevinnosť, detská nevinnosť v Ježišovi je to, čo Pavol ani Hebrejci pre Nietzscheho práve nemajú. Ježišovi pripisuje symbolický plusový bod. Jeho viera nepotrebuje tak ani legitimacy písma. „- Rovnako chýba aj dialektika, chýba predstava, že by viera alebo nejaká „pravda“ mohla byť dokázaná dôvodmi (- jeho dôkazy sú vnútorné „osvietenie“, pocity radosti a vnútorné pochvaly seba samého, všetko „dôkazy sily“ -). Taká doktrína *nemôže* ani protirečiť, vôbec nechápe, že sú aj iné doktríny, že *môžu* byť; opačné usudzovanie si

¹⁶¹ AC §34 (KSA 6, s. 206.)

¹⁶² Vis napr. AC §32 (KSA 6, s. 204.), kde na margo detskej nevinnosti obrátenej na duchovno Nietzsche píše: „Aspoň fyziológovia poznajú stav oneskorenej a v organizme nerozvinutej puberty ako následný stav degenerácie.“

¹⁶³ AC §29 (KSA 6, s. 199.)

¹⁶⁴ AC §31 (KSA 6, s. 201-202.)

¹⁶⁵ Srov. Urs Sommer, A., *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist*. Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 155, kde k tejto téme píše: „Er ist der Erstgeborene des Vaters, jedoch nach seiner eigenen Absicht ein Erstgeborener unter *vielen Brüdern*. Denn nicht weil er einzigartiger Natur ist, steht er in diesem Verhältnis zu Gott, sondern weil er *Mensch* ist.“

vôbec nevie predstaviť ... Ak sa s ním niekde stretne, bude nad „slepotou“ z hlbokého súcitu smútiť – lebo vidí „svetlo“, - no nebude nič namietat’ ...“¹⁶⁶ Idiot, súkromník, dieťa v zmysle chápania svojho „života“ ako výhradne svojho „vnútorného života“. Neobracia sa do sveta, nepotrebuje ho. Nevidí tmu sveta, ani šero v ktorom žijeme „my“. Sám je svetlom „pre seba“ a pre deti, ktoré k nemu prídu „bez viny či nutnosti ich trestať“. Žiadne prehrešky voči Hospodinovi nebránia vstupu do „kráľovstva nebeského“, ktoré je v nás. „„Kráľovstvo božie“ nie je niečo, na čo sa čaká; nemá včera ani pozajtra; nepríde za „tisíc rokov“ – je to skúsenosť srdca; je tu všade, nie je nikde ...“¹⁶⁷ Preto mu netreba dogmatického hľadania božej tváre, náuky o vine a treste, či prostej viny za hriechy, ktoré prišli až po kríži.

Že radostná zvesť či radostný posol umrel na kríži, umrel na dreve a umrel ako žil sa v srdci *Antikrista* opakuje niekoľko krát. Ako bol Ježiš nerealistom, idiotom, tým, kto premenil „národnú“ dekadenciu na ochranu pred bolesťou, na lásku, vidí Nietzsche až do jeho posledného dychu života. Symbolista sa pohyboval v medziach, kde naň nepôsobilo, ba nemalo dosah ani utrpenie na kríži.¹⁶⁸ Tento život, pribíjanie a utrpenia na dreve sa ho pomocou lásky ani nedotkol. Smrť na kríži je vlastne jeho ne-smrť, ba priam ne-prítomnosť na dreve.¹⁶⁹ Jeho vnútorný svet, *prax*, spôsob jeho života, evanjelia, a rovnako aj jeho spôsob smrti ho dostatočne uchránili pred ostrosťou klincov a vyniesli až k „blaženosti“, k „bohu“. Akoby na kríži ani telesne nebol. „Tento „radostný posol“ zomrel, ako žil, ako učil – nie, aby „ľudí vykúpil“, ale aby ukázal, ako treba žiť. Zanechal ľudstvu *prax*: ako sa správal pred sudcami, pred vojakmi, pred žalobcami a pri všetkých ohováračkách a celom výsmechu, - ako sa správal *na kríži*. Neodporuje, nebráni svoje právo, neurobí ani krok, ktorý by od neho odvrátil to najhoršie, naopak, *on to vyzýva* ... A prosí, trpí, miluje *s tými, v tých*, čo mu robia zle.“¹⁷⁰ Nietzsche tak jasne dáva najavo, kde nastala chyba. Vidí to

¹⁶⁶ AC §32 (KSA 6, s. 204.)

¹⁶⁷ AC §34 (KSA 6, s. 207.)

¹⁶⁸ Pripomína aj Heinrich Detering v rozhovore s Andreasom Urs Sommerom, vis Friedrich Nietzsche - Der Antichrist. Heinrich Detering im Gespräch mit Andreas Urs Sommer (www.youtube.com/watch?v=iA2o593Ehr4&t=1576s).

¹⁶⁹ Srov. Detering, H., *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte*. Goettingen, Wallstein, 2010., s. 71-86.

¹⁷⁰ AC §35 (KSA 6, s. 207.), do akej miery je tu rozpracované Nietzscheho *amor fati*, nechám na každom čitateľovi zvlášť.

a rozumie jej zmyslu. Apoštoli neboli jednoducho s to pochopiť, čo sa stalo, že sloboda zvíťazila nad resentmentom. Bol to nový spôsob života, nie viera, čo nahliadol autor ako *oslobodený duch*¹⁷¹ voči devätnástym storočiam. *Evanjelium* jednoducho umrelo a aby bolo „pochopiteľné“, teraz, po kríži, dostalo miesto k manévrovaniu. Pavol *evanjelium* „přibil na svoj kríž“.

¹⁷¹ Vis AC §36 (KSA 6, s. 208.)

Ježiš nepochopený

Čo tento symbolista, táto postava plná otáznikov odkázala svojim nasledovníkom a „apoštolom“.¹⁷² Nietzsche hovorí nič, jedine ukázal prax, možnosť spôsobu života, ktorou by sa dekadencia reaktívne resentmentálne jednanie národa obrátilo na iné jednanie, na nerealistickú slobodu voči všetkému. No smrťou všetky nádeje skončili, a smrťou nie obyčajnou. Kríž bol určený pre nerímske obyvateľstvo, pre zberbu, Nietzsche: „*canaille*“¹⁷³.¹⁷⁴ Jeho nasledovníci sa ale nie len že nedokázali vyrovnáť so životom a ponížujúcou smrťou Ježiša, ktorému nerozumeli a ktorej nerozumeli, nevyčlenili sa ani z priestoru, *milieu* Židovskej, kňazskej morálky. „Nešťastný osud evanjelia sa rozhodol pri smrti, - viselo „na kríži“ ...“¹⁷⁵ Čo sa rozhodlo? Nastal priestor pre ono manévrovanie. Telo „vykupiteľa“ a evanjelium, oná prax ostali visieť na dreve. Nietzsche v tomto momente vidí možnosť onoho manévrovania. Uchopiť kríž a využiť ho vo svoj prospech. „... *kto to bol? čo to bolo?*“¹⁷⁶ parafrázuje posmešne autor prihlúple tázanie sa apoštolov. A prečo práve takto, postupne, a kto ho zabil? Bolo potrebné nájsť vinníka, pretože oný apoštoli neboli s to prebrať životnej praxe, potrebovali dialekticky odlíšiť, čo ich majster neodlišoval. Ostali zarazenými, urazenými a „dobrými“.

Podľa Nietzscheho teda Ježišovi nasledovníci vôbec nepochopili, čo bolo nasledovaniahodné v jeho praxi.¹⁷⁷ Veľmi dôležitú úlohu v tom, čo sa po kríži stalo, tu hrá Nietzscheho pojem resentimentu, ktorý sme si už predstavili vyššie. Je tým najdôležitejším, čo vytvorilo *evanjelium*, pri ktorom si Nietzsche musí nasadzovať „rukavice“. Produkt resentimentu, cez ktorý nedokázali Ježišovi nasledovníci odpustiť smrť na kríži a vytvorili

¹⁷² Vis AC §40 (KSA 6, s. 213.), „Svojou smrťou nemohol Ježiš vlastne chcieť nič iné, ako predviesť verejnosti najsilnejšiu skúšku svojho učenia, *dokázať ho ...*“

¹⁷³ AC §40 (KSA 6, s. 213.)

¹⁷⁴ Vis Urs Sommer, A., *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist*. Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 242., kde sa venuje §51, pripomína, že práve tento kríž značiaci potupnú smrť, stal sa čarovnou zbraňou, symbolom víťazstva a sily, identifikačný symbol pra-kresťana a kresťana a podmienka bytia kresťanstva vôbec. Obrat hodnôt: nástroj smrti pre *plebs* stal sa symbol víťazstva.

¹⁷⁵ AC §40 (KSA 6, s. 213.)

¹⁷⁶ AC §40 (KSA 6, s. 213.)

¹⁷⁷ Vis AC §40 (KSA 6, s. 214.), „Ako vidieť, malá obec Ježišových prívržencov *nepochopila* práve hlavnú vec, nepochopila, čo je pri tomto spôsobe smrti nasledovaniahodné, nepochopila slobodu, jej prevahu *nad* každým pocitom *resentimentu*: - to je znak, ako málo mu vôbec rozumeli!“

tak mesiáša či politického buriča brojaceho proti *vládnucemu* židovstvu, pevným poriadkom, ktorého zabili. To najvzdialenejšie čo živé *evanjelium* učilo, bola pomsta, resentmentálny pocit, odplata, súd, trest. „Kráľovstvo božie“ už nie je na dosah, tu a všade, ale bolo povýšené od nich do výšav, z ktorých „jedného dňa“ príde a bude súdiť nepriateľov. Takto vynesené bolo aj živé *evanjelium* do nedohľadných výšav vzdialené od človeka. Priepasť ktorú Ježiš svojím „idiotstvom“ zrušil, pojem „viny“ ktorý zmazal, bol znova nastolený, aby bol porozumiteľný. „... dejiny kresťanstva – a to od smrti na kríži – sú dejiny čoraz horšieho neporozumenia *pôvodnému* symbolizmu.“¹⁷⁸ Irónia, ktorá sa nachádza v dejinách kresťanstva, povzdychol by si Nietzsche. Dobrá zvesť zrušenia hraníc a blíznosť, inštinkt ktorý riadil jeho život a smrť, aby sa mohol cítiť ako v nebi. Preto opakujem Nietzscheho slová: „... – musel tento typ človeka za každých okolností *zosuroviť*: predovšetkým prví učenci si predkladali bytosť, vznášajúcu sa vo svete symbolov a čudáciť do vlastnej primitívnosti, aby z toho vôbec niečomu rozumeli, - pre nich začal tento typ *existovať* až potom, keď sa pretransformoval do známejších foriem ... Prorok, mesiáš, budúci sudca, učiteľ morálky, divotvorca, Ján Krstiteľ – to boli početné príležitosti nepoznať ho ...“¹⁷⁹ Nepoznaný bol zviazaný do pojmov, ktorým jeho nasledovníci mohli porozumieť skrz svoje *milieu*. Jeho smrť dostala zmysel ako smrť vykupiteľa, pre ich prospech, pre ich stranu, pre vykúpenie neschopných *čandalov* žiť a vládnuť. Ježiš musel byť preinačený, či už z historickej irónie, alebo práve pre potreby resentimentu a využitý pre boj, propagandu oviec proti vlkom. Tu sa Ježišova dekadencia doslova vyparila a bola nahradená klasickou dekadenciou teológov a resentmentálnou túžbou po vláde. Za tým Nietzsche nevidí nikoho iného, než najväčšieho falšovateľa *evanjelia* Pavla, zneuznaného Žida, kňazského tyrana, sudcu a zaručene nie idiota.

¹⁷⁸ AC §37 (KSA 6, s. 209.)

¹⁷⁹ AC §31 (KSA 6, s. 202.)

Kristus pre čandalov

„Keď niekoho „prvotný kresťan“ napadá, nešpiní ho ... Naopak: je česť mať proti sebe „prvých kresťanov“.“¹⁸⁰ Nietzsche si berie za česť, stáť proti doterajším dejinám kresťanstva. Posmešne tým nemyslí nasledovníkov Ježiša, ale živelnú nenávisť voči Nietzscheho chápaniu *hodnôt*.¹⁸¹ Čomu sa kresťan odvracia, to má cenu života. Skazený človek, zavrhnutiahodný a inštinktívne nenávidiaci vše vyššie dal do kliatby všetko, čo sám nazval „skazeným“. Inštinkty zachovávajúce silný život boli označené za nízke a hriešne. Dekadencia nihilizmu, súcitu, slabosti chciet vládnúť.

„Nepodceňujme toto: aj *my sami*, slobodní duchovia, sme už „prehodnotenie všetkých hodnôt“, sme *stelesnené* vyhlásenie vojny a víťazstva nad všetkými starými predstavami „pravdy“ a „nepravdy“.“¹⁸² Znova sa tu pripomína, čo dielo *Antikrist* predznamenáva. Spolu s *Genealógiou morálky*, v ktorej je vysvetlený resentment je *Antikrist* kladivom ničiaci resentment. Nie len poukázanie *vôle k moci čandalov*, ale príchod *prehodnotenia všetkých hodnôt*. Ako sme už videli, s istou dávkou tolerancie Nietzsche označil Ježiša za slobodného ducha, emancipovaného na kresťanstve, metafyzike či morálke, odpútaného sa od nad-pozemských pojmov, ktoré si uzurpovala a určovala kňazská morálka, čo je „pravda“. Preto sa kresťanstvo nemôže pýšiť svojou jedinečnosťou v Ježišovi, pretože ho nijako nenasleduje, no nasleduje to, čo vzniklo po kríži. Lož, ktorou by sa „upevnil zmysel nezmyselnej“, lepšie povedané, nepochopiteľnej smrti pre „nich“. Vystupňovaný únik národa pred skutočnosťou, ktorou trpí. Presmerovaním prizmy do Nič, či „onoho sveta“ zbavil sa závaží žitia života. Asketický kňaz, Pavol aj Luther, tí obaja obracajú pohyb stád do negácie sveta a nenávisť voči nemu. Takýto kňaz vládne pomocou

¹⁸⁰ AC §46 (KSA 6, s. 224.)

¹⁸¹ K tejto téme píše zaujímavú stať Holger Zaborowski vo svojom príspevku *Der „einzigste Christ.“* In: Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 64-67. Pre názornosť vyberám tri vety, ktoré daný príspevok myslím, dostatočne charakterizujú a ktoré snád charakterizujú aj túto prácu, viz s. 65: „*Der Antichrist* richtet sich gegen die Christen und den Christus des kirchlichen Glaubens, nicht gegen Jesus, dagegen, was man aus ihm gemacht hat, nicht gegen den, der er – freilich in der eigenwilligen Lektüre Nietzsches – eigentlich gewesen ist. Die Christen und nicht Nietzsche, der Verfasser dieses Buches, erscheinen aus dieser Perspektive als die eigentlichen Antichristen. Und der eigentliche Christ ist ein Antichrist, wenn dies bedeutet, dass er gegen das Christentum und seine Konsequenzen aufbegehren – muss.“

¹⁸² AC §13 (KSA 6, s. 179.)

morálky a „pravdy“ nad slabými a „nízkymi“. Preto to považuje Nietzsche za česť. Všetko „nízke“ mu je prehodnotené, totiž cudzie.

Čo sú to za zbrane, ktorými Pavol tyranizoval, a klince ktorými pribil živé *evanjelium* na svoj kríž? Nietzsche odpovedá takto: „Pavol chcel účel, *teda* chcel aj prostriedky ... Čomu sám neveril, tomu uverili idioti, medzi ktorých rozhodil *svoje* učenie. – Pavol potreboval *moc*; s Pavlom siahol po moci ešte raz kňaz, - ten mohol potrebovať len pojmy, učenia a symboly, ktorými sa dajú tyranizovať masy a vytvárať stáda ... Čo jediné prebral neskôr Mohamed z kresťanstva? Pavlov vynález, jeho zbraň kňazského tyranstva a vytvárania stád: vieru na nesmrteľnosť – *to znamená učenie o „súde“*.“¹⁸³ Čomu Ježiš neodporoval až do poslednej minúty svojho života, to si dosadili dogmatici a nenávisť spolu so sľubmi v nadchádzajúci život a nesmrteľnosti pre každého, pre ktorú sa má žiť. A nie len tieto lži. Pavol, asketický kňaz sfalšoval aj celé dejiny Izraela, všetky proroctvá prorokov, aby hovorili o „vykupiteľovi“.¹⁸⁴ Dejiny cirkvi sa neupriamili len „dopredu“, ale *milieu* postavené na prorokoch bolo sfalšované ešte raz. Dejiny Izraela, celá tradícia prorokov bola vykreslená ako očakávajúca jedine tohto a jediného vykupiteľa, syna božieho, hlásaného dlhé stáročia pred jeho vstupom „do sveta“. Nietzsche tak žaluje kresťanov ako znovunastolenia a upevnenia kňazskej morálky vládnucej 19 storočí, ale aj z falšovania celých minulých dejín, ako dejín predkresťanstva, ktoré nutne museli nastať Ježišom. Čakalo sa pred *ním* a bude aj po *ňom*. „Typ vykupiteľa, učenie, prax, zmysel smrti, dokonca to, čo sa stane po smrti – nič neostalo nedotknuté, nič neostalo ani len podobné skutočnosti.“¹⁸⁵ Myslím, že by Nietzsche ocenil malú vtipnú poznámku, že *proto-„kresťanom“ neostalo nič sväté*. Na včerajšok, dnešok a zajtrajšok, ba aj to po smrtné našiel Pavol slová a pravidlá. A klince ním pribité, to jediné potreboval k odštartovaniu pravej cesty do Nič, dekadentne využil smrti a nie života Ježiša, aby ho sprístupnil každému, aby ho zkozmpolitnel, aby jeho „druhým príchodom“ upevnil svoje tyranstvo: Náuku o súde. Súdiť sa totiž budú všetci, a najhoršie skončia protivníci „spasených“. Každý svätuškárik si tak mohol nárokovať pokrytecky voči prírodným zákonom, večnú dôležitosť, spásu pre nesmrteľnosť duše.¹⁸⁶ „... Priznať „nesmrteľnosť“ každému Petrovi

¹⁸³ AC §42 (KSA 6, s. 216.)

¹⁸⁴ Vis AC §42 (KSA 6, s. 215-217.)

¹⁸⁵ AC §42 (KSA 6, s. 2016.)

¹⁸⁶ Vis AC §43 (KSA 6. s. 215-217.)

a Pavlovi bol dosiaľ najväčší a najpodlejší atentát na *ušľachtilé* ľudstvo.¹⁸⁷ Toto *ušľachtilé* ľudstvo je plaziacim sa po zemi ako had, pokrytecké sily resentimentu túžiace súdiť v mene božom. „Malí superlatívoví Židia, zrelí pre každý bláznec“¹⁸⁸ zve duše nízkych, ktoré boli takéhoto obratu schopné. A zatiaľ čo Židia prežívali vymedzovaním sa voči všetkému nežidovskému, kresťan, Žid na druhú, či ako píše Nietzsche, na tretiu,¹⁸⁹ zrejme v zmysle Otca, Syna a Ducha svätého, sa vymedzuje voči Židovstvu samotnému, ako vrahovi svojho prekrúteného majstra.

§ 45 je popisom toho, čo Ježiš určite nie je, ale čo je Kristus pre *čandalov*. Aké *evanjeliové slová*, povzdychne si Nietzsche nad z ním parafrázovanou časťou Nového zákona aby tým dodal komično „obriezke“ mužnosti. Bláznovstvo Boha či rafinovaný spôsob ako udržať svoje ovce v Pavlovom stáde. Preto si Nietzsche nasadzuje rukavice a pociťuje ľahšiu žalúdočnú nevoľnosť nad čítaním Nového zákona. Prst žalujúci na spotené tváre v kňazských háboch, usvedčených z lži, falšovania života a histórie, ba priam celých dejín ľudstva pre zvláštnu smrť dekadenta na kríži, ktorý miloval až do krajnosti, aby nemusel nenávidieť. „... tieto celkom vykoľajené duše nevydržali zdivočené uctievanie onej evanjeliovej rovnoprávnosti hocikoho s božím dieťaťom, ako to učil Ježiš: pomstili sa tým, že Ježiša výstredne *povýšili* a od seba odlúčili: presne tak, ako kedysi Židia z pomsty na svojich nepriateľoch odlúčili od seba svojho boha a vyzdvihli ho do výšav. Jeden boh a jeden boží syn: Obidvaja ako produkty *resentimentu* ... „¹⁹⁰ Syn ako obeť za odpustenie hriechov, povzdychne si Nietzsche. Práve to, čo Ježiš zrušil, jeho smrťou „narušený rozum“¹⁹¹ upevnil. Tyranizovanie *čandalov* pomocou tohto vykonštruovaného súdenia o „odmene“ a „treste“ mohlo započat'. A trvalo dlhých 19 storočí. *Antikrist* je žalobou za lži udržiavajúce mŕtvolu mimo hrob. Pochovanie tlejúceho tela je príchod *prehodnotenia všetkých hodnôt*.

Kde náhoda stratila svojej nevinnosti, kde červ svedomia vedie morálku *čandala*, tam vidí Nietzsche fyziologický pocit otravy. Faloš v bohu je falšou morálky.

¹⁸⁷ AC §43 (KSA 6, s. 216.)

¹⁸⁸ AC §44 (KSA 6, s. 220.)

¹⁸⁹ Vis AC §44 (KSA 6, s. 219.): „Kresťan, táto *ultima ratio* klamstva, je Žid, ktorý sa opakuje ešte raz – dokonca tri razy ...“

¹⁹⁰ AC §40 (KSA 6, s. 214.)

¹⁹¹ AC §41 (KSA 6, s. 215.)

Skúsenosť srdca a prax života Ježiša, ktorú podľa Nietzscheho je možno vidieť, cez všetky nánosy v Novom zákone, nebola a nie je dodnes pochopená. Kristus je tak konštruktom pre *čandalov*, ako Nietzsche trefne zve kresťanov a ich morálku. Pridávaním učenia k záhadnej postave plnej otáznikov sa upevňuje a zaručuje „blaženosti po smrti“: odmene za poslušnosť.

Kresťan

Po tejto interpretácii uskutočnenej mnou vyššie, môžeme sa snáď konečne spýtať, kto je onen kresťan. Jasne z toho vyplýva, že Nietzsche používa kresťana a kresťana.

Jednoduchú odpoveď nájdeme už v *Genealógií*, či začiatku *Antikrista*. Kresťan po spôsobe typu človeka „viery“, či lepšie povedané „hodnôt viery“, žijúci 19 storočí v klame, „... domáce zviera, stádové zviera, choré zviera človeka, - kresťana ...“¹⁹². Je to, autorom, *dekadentný* a *skazený* typ človeka vkladajúci nádej v nihilizmus, do Nič, v ktorom hľadá viac než potešenie. Kresťan do Nič orientuje svoj hodnotový život. Prizmou sa mu stáva nereálnosť, neaktuálnosť, želania v mene viery či presvedčenia¹⁹³ sľubov *evanjelia*. Človek so špatným vkusom, schovávajúci sa za lásku a súcit, ktorým dokáže ovládnuť skrz morálku každého *veriaceho*. Odvracia sa od žitého života pre ťažnosť na pleciah ťarchu prítomnosti a reality a jednaní. *Najsvätejšie* hodnoty sú im hodnoty *nihilistické*. Choroba¹⁹⁴ *čandala*. A toto sa Nietzsche snaží pochovať, zahrabať nájdený¹⁹⁵ a vyčuchaný „inštinkt teológa“¹⁹⁶ do hlbokého a neoznačeného hrobu a dať tak životu okúsiť čistý vzduch výšav, aký dýchal on v Sils Maria a jeho Zarathustra.

Kresťana ďalej môžeme vidieť v postave Ježiša Nazaretského, onoho nepochopeného *kresťana*, ale ešte nie Krista. Preto paradoxne, a zrejme z jazykovej hry, akú s nami Nietzsche hrá, bol na počiatku kresťan, potom Kristus, a potom od neho odvodení kresťania. Tento prvotný a posledný kresťan vychádzal z rovnako dekadentného *milieu*, ako prvotní kresťania. Nerealista *par excellence*, veľký symbolista, vystupujúci nad život žitý, rozdávať lásku k sebaobrane. Plusový bod mu Nietzsche ale pripisuje pri zmazávaní hraníc ľudského srdca. Pripodobnením viery k viere dieťaťa, jednoduchosť

¹⁹² AC §3 (KSA 6, s. 170.)

¹⁹³ Vis AC §54 (KSA 6, s. 263.): „Sila, *sloboda* zrodená z moci a nadmiery moci ducha sa *dokazuje* skepsou. Preto, čo je v otázke hodnoty a bezhodnoty zásadné, neprichádzajú ľudia s presvedčením vôbec do úvahy. Presvedčenia sú väzenia. Toto nevidí dosť ďaleko, tamto nevidí *pod* seba: ale aby mal niekto právo povedať svoj názor o hodnote a nehodnote, musí vidieť päťsto presvedčení pod sebou, - musí vidieť *za* seba ...“

¹⁹⁴ Vis AC §52 (KSA 6, s. 232.): „Pretože choroba patrí k podstate kresťanstva, ...“

¹⁹⁵ Vis EH, Prečo som osudom, §8 (KSA 6, s. 373.): „Odhalenie kresťanskej morálky je udalosť, ktorá nemá páru, je to ozajstná katastrofa. Kto ju objasňuje, je force majeure, je osud – láme dejiny ľudstva na dva úseky.“

¹⁹⁶ Vis AC §9 (KSA 6, s. 175.)

ktorej nie je potreba dokazovať. „Viera robí šťastným: *teda* klame ...“¹⁹⁷ S privretými očami ho Nietzsche označuje ako slobodného ducha. Tak slobodný, že mám pri tejto interpretácii neustále pochybnosti o jeho bolesti na kríži a s ňou spojeným vykúpením pre kresťanov.

Ďalším typom kresťana je vôľa k moci kňazskej morálky. Tá, už od *Genealógie* túži po moci vládnuť rovnako, ako panstvo. Otrocká morálka v zmysle určenia lekára a choroby, ktorou slabí trpia. Tento lekár hľadiaci do tvár zúbožených nájde hriech a naordinuje pokánie. Naordinuje pojmy, respektíve Nič, zastraší „brata“ Bohom a Súdom, varuje pred rovnoprávnosťou. Resentimentálny kňaz súdi v mene Nič pre svoju moc nad *čandalmi*. Takýto kresťania majú tak po vytvorení hriechu, trestu, vykúpení, spasiteľa, ktorí to vše už dávno zmazal. Aká drzosť! A aké nepochopenie *urkrižovaného*! „... Človek *nemá* myslieť. – A „kňaz ako taký“ vynachádza biedu, smrť, životné nebezpečenstvo tehotenstva, všetky druhy núdze, starobu, útrapy, najmä *choroby*, - to všetko sú prostriedky v boji proti vede!“¹⁹⁸ Svet je zlý, k slabým nespravodlivý. Činiť pokánie a hľadiť do neba udržuje onú biedu. Pretože „kresťan, menovite kresťanský kňaz, je *kritérium pre hodnoty*.“¹⁹⁹

„*Dionýz proti ukrižovanému* ...“²⁰⁰ Ukrižovaný kým? Pilátom pre politický kľud v Jeruzaleme, Židovským establišmentom pre náboženský kľud v Jeruzaleme? Pavlom, apoštolom pomsty pre potrebu udržania otrockej morálky? Dobrými pre privilegovanosť? Na drevo či „na drevo“? Ukrižovanému dieťaťu, ktoré rozumelo svetu nediferencovane? Ježišovi či dielu inej ruky? Dionýz na strane Ježiša, nie však na strane ukradnutej a zneužitej a k tomu nepochopenej situácie?

Tieto otázky stáli na začiatku písania mojej práce. Existuje veľké množstvo možností interpretácií. Dionýz proti ukrižovanému, tomu, ktorí je na dreve niekoho druhého. Nepochopený symbol zneužitý k masovému použitiu. Dionýz stojí proti lži 19. storočí. Stojí na strane pôvodného Ježiša, aj keď pôvodný Ježiš by o to zrejme nestál. Bránil

¹⁹⁷ AC §50 (KSA 6, s. 229.)

¹⁹⁸ AC §48 (KSA 6, s. 227.)

¹⁹⁹ AC §46 (KSA 6, s. 224-225.)

²⁰⁰ Srov. Detering, H., *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte*. Goettingen, Wallstein, 2010., s. 147.: „Der jesuanisch transformierte Dionysos und der dionysisch transformierte Gekreuzigte sind nur noch unterschiedliche Aspekte ein und derselben Figur.“ A taktiež s. 148.: „Es ist »Der Gekreuzigte im Sinne des Antichrist als »Dionysos«.“

by sa každému dotyku láskou. Pre nutnú dualitu kvôli onomu *proti* staviam Dionýza na stranu Ježiša a na druhú stranu lož tak, ako to robí Nietzsche. Dionýz proti lži.

Ecce Homo: Evanjelista Antikrist: Pravda vyčuchaná

„Môj osud chce, aby som bol prvým *slušným* človekom, aby som sa cítil ako protiklad tisícročných klamstiev ... Až ja som *objavil* pravdu tým, že som ako prvý zacítil lož ako lož – *zavoňal* som ju ...“²⁰¹ V týchto slovách sa nám ukazuje Nietzscheho tvrdá práca a to, prečo o tejto práci hovorí ako o vrcholných dielach, tak vrcholných, aby celok videl z výšky, tej výšky, kde je *čistý* vzduch. Aké ťažké musí byť protikladom tisícročných klamstiev a *objaviť*, doslova *entdeckt*, *odkryť* pravdu proti „pravde“ kázanej. Myslím, že si tu správne uvedomujem pravdu v zmysle predplatónskej filosofie po spôsobe φύσις (fysis), kedy sa pravda ukazuje a zahaľuje, pravda ako ἀλήθεια (alétheia), ktorá si za svoje odkrytie berie svoju daň, kde sa vše pohybuje a točí. Povedali by sme, že Nietzsche tú pravdu nahliadol, alebo zrel, ale on ju zacítil. Tak ako uši, ktoré majú započuť bitie kladivom, nosom zacítil *čandala a poľského žida*. Nietzsche nedôveruje zraku, predovšetkým kvôli vlastnej skúsenosti videnia na päť krokov a tak využíva iných, ale stále použiteľných zmyslov vo význame od-krytia, od-halenia. Tento Antikrist je antilžou, protikladom slušnosti v zmysle ukáznenia, káznosti „pravdy“ kázanej a uzurpovanej. Preto si o sebe môže povedať, že je dynamit²⁰², ktorý po odpálení zatrasie celým svetom hodnôt.

Tak ako Ježiša Krista a onoho Ježiša odhaleného²⁰³ z nánosov tisícročnej lži, oboch vidíme v evanjeliu. Ježiš o sebe nepíše, to *ním iritovaní* píšu o ňom. „Som *zvestovateľom dobrej zvesti*, akého nebolo, poznám úlohy takej výšky, že dosiaľ pre ne chýbal pojem; až počínajúc mnou existujú opäť nádeje.“²⁰⁴ Psychologický typ spasiteľa patrí k zvestovaniu dobrej zvesti Nietzscheho, voči Pavlovej snahe o moc pomocou evanjelia pomsty. Zase tu hrá úlohu výška. Urs Sommer vo svojom komentári²⁰⁵ pripomína, že je to narážka na Kor 13,2 a Zarathustru, piate evanjelium, na vieru a lásku, ktorá hory prenáša. Také hory, ktoré mal v Sils Maria Nietzsche rád, ktoré miloval a ktoré ho inšpirovali. Antikrist tu stojí ako evanjelista, zvestovateľ dobrej zvesti žitia života. Nie budúcnosť, vkladať nádeje ako

²⁰¹ EH, Prečo som osudom, §1 (KSA 6, s. 365-366.)

²⁰² Vis EH, Prečo som osudom, §4 (KSA 6, s. 367-369.)

²⁰³ Tu narážam na od-halenie, halenka, halieť do niečoho (textílie) a tematizujem to s J 20,5-7, kedy ostali v hrobe po Ježišovi len plachty a zvláštna šatka (*sudarium*), ktorú mal Ježiš na hlave a ktorá bola osobitne zvinutá na inom mieste.

²⁰⁴ EH, Prečo som osudom, §1 (KSA 6, s. 366.)

²⁰⁵ Vis Urs Sommer, A., *Kommentar zu Nietzsches Ecce Homo*. Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 614.

vd'aku za dobré činy, ale jednanie a inšpirácia. Antikrist ako psychológ Ježiša prináša radostnú zvesť, že tak ako On, aj Nietzsche zmazal hranice pred Bohom. Už to nie je *causa sui*, ale je to život a jeho žitie. Tak ako v *Antikristovi* popísal návod kresťana k žitiu a jeho nepochopenie, tak ukazuje jediného kresťana, Ježiša. Ježiš nepotrebuje a nepotreboval o sebe písať, pretože bol a je veľkým antirealistom. Fascinácia práve tejto témy dala vzniknúť evanjeliám, či už svätcov, alebo *toho*, kto sa ním bál stať.

Záver: Kto stojí na koho strane?

Ako bol vôbec možný takýto psychologický typ Ježiša spasiteľa?²⁰⁶ Typom sa nemyslí už hotový, definitívny, ale stále sa tvoriaci. Typy definujú a neustále vytvárajú medzi sebou, ako to pripomína Werner Stegmaier.²⁰⁷ Píše, že sa s ním stretávame ako z teologickej, tak filozofickej, religióznej či historickej stránky a tým sa otvárajú neskoršie debaty o tejto postave ako synovi Božom a Človeku. To osciluje aj v *Antikristovi*.

Ježiš tu stojí ako zvestovateľ radostnej zvesti, posol prinášajúci životnú prax žitia života detsky, nevinne, ba priam bez protikladov. Dekadent zmazávajúci hranice v mene „náboženstva lásky“. Typický dekadent utiahnutý zo sveta, aby ho nič nebolelo, aby neparticipoval na žiadnej hádke, aby bolesť na kríži prekonal tým, že sa vo svojej fyzickej podstate na kríž ani nedostal či dostane, a to z vlastnej vôle. Táto radostná zvesť rovnosti, idiotstva a kráľovstva božieho v nás, inštinktívna nenávisť voči skutočnosti a teda zmazanie hraníc čo i len pomyselných, vše sa jeho životnou praxou ruší. Takýto kresťan žije a umiera ako žil, sám a bez výčitiek, jednoducho a pochabo. Kresťan umiera a po kríži vznikajú dejiny kresťanstva. Dejú sa choro, píše Nietzsche. Museli sa stať chorými, pretože to, čo mohli v tejto životnej praxi jeho nasledovníci vidieť bolo tak nepochopiteľným, lebo ich skúsenosť nedostačovala jeho pôvodnému symbolizmu. „„Evanjelium“ umrelo na kríži.“²⁰⁸ Zvyšné tisícročia sú kresťania: „... psychologické nedorozumenie o sebe samom.“ Podľa Nietzscheho je to len špatný vkus, nič logického či rozumového, ale „špatný vkus viery“, prijať niečo a držať sa toho, a ešte tak dlho. Slobodu víťaziacu nad resentimentom v minútach na dreve, tak hlbokú nepochopiteľnosť pre vyvolený národ využil Pavol, Žid, k vyburcovaniu k pomste. Slabosti sa stali silou „dobra“ a doba resentimentálnej vlády rabskej morálky v mene kozmopolitného božstva a synovstva započala. Život, od ktorého sa Ježiš oslobodil a ktorý využíval iba ako mnemotechnickú pomôcku k symbolom „lásky“, stal sa nenávideným. Pojem Život sa stal hodný Antikrista.

²⁰⁶ Srov. AC §29 (KSA 6, s. 199.)

²⁰⁷ Vis Stegmaier, W., *Beseligende Freiheit der Mmenschlichen Orientierung, Nietzsches „Typus Jesus“ als „Antichrist“*. in : Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015, s. 35-41., Rovnako to pripomína aj Urs Sommer vo svojom komentári, vis Urs Sommer, A., *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist*. Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 178-179.

²⁰⁸ AC §39 (KSA 6, s. 211.)

Prizma sa obrátilo na Večný Život, *budúcnosť*²⁰⁹, na možnosti mimožitia života tu a teraz, - na Nič. Vykúpenie netrvalo dlho a teraz bolo nutné zaň platiť odriekaním, poslúchaním, falšovaním a životom na zemi za život v nebi. Nepochopiteľné symboly veľkého symbolistu sú už zrozumiteľné a prezentujú sa ako dary za poslušnosť. „Pavol potreboval *moc*; s Pavlom siahol po moci ešte raz kňaz, - ten mohol potrebovať len pojmy, učenia a symboly, ktorými sa dajú tyranizovať masy a vytvárať stáda ... Čo jediné prebral neskôr Mohamed z kresťanstva? Pavlov vynález, jeho zbraň kňazského tyranstva a vytvárania stád: vieru na nesmrteľnosť – *to znamená učenie o „súde“* ...“²¹⁰ Urs Sommer pripomína, že posmrtný súd v židovstve je teoreticky známy, v praxi ale celkom neznámy. V zmysle novozákonného neba a pekla nevedia o nich židia nič.²¹¹ Nietzsche za tým vidí Pavla a jedine Pavla. „Súdom“ zničil kresťanskú tradíciu zmazania hriechu, ktorá podľa Nietzscheho vydržala v kresťanstve jedine u jediného, prvého a posledného kresťana. Takto veriaci človek, píše Nietzsche, môže byť len spotrebovaným, pretože viera je týmto prostredkovaná a sprostredkovaná potreba *slabosti*, určená lžou.²¹²

Tieň začiatku konca

Prečo tieň. Každým pohybom sa tieň pohybujúceho mení, premieňa, je v pohybe. Rovnako je to aj s náhľadom rozvíjania pojmov, ale aj krajiny a všetkého, čo nás obklopuje, čo nás utvára, pretvára.²¹³ Tak, ako sa mení zamračená obloha na slnečnú a medzi ne ešte vkročí dúha či blesk, tak pohyblivé, meniace sa, premenlivé je to aj s *Antikristom*.

Antikrist, zdá sa, podáva pri „textovej archeológii“ dostatočné množstvo odpovedí, aby sme uspokojili našu zvedavosť no opak je pravdou.²¹⁴ Otvára viac a viac otázok, preto posledná kapitola viazaná k zakončeniu mojej práce je len tieňom a nie „úderom kladiva“. Nietzsche pri hľadaní kresťana ukazuje bariéru, ktorú hodlá prekonať. Kresťan ako určitá

²⁰⁹ Vis EH, Prečo som osudom, §4 (KSA 6, s. 369.), predovšetkým posledné vety.

²¹⁰ AC §42 (KSA 6, s. 216-217.)

²¹¹ Vis Urs Sommer, A., *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist*. Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 201.

²¹² Vis AC §54 (KSA 6, s. 236-237.)

²¹³ *Panta rhei*.

²¹⁴ O špecifickosti *Antikrista*, jeho štýle a hĺbke textu a sledovaní určitých motívov vis Jung, Ch., *Nietzsches Fluch auf das Christentum oder: Die Selbstaufhebung der christlichen Moral*. In: : Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie* (Bd. 13). Mníchov/Freiburg, Karl Alber, 2015., s. 68-79.

vôľa k moci mala byť *Antikristom* prehodnotená smerom k životu. Kresťan je základný kameň od ktorého sa Nietzsche odráža, ktorý rozbíja a bez ktorého by nemohol pokračovať. Bez tvrdého kameňa by Nietzsche zrejme ani nepotreboval silné údery kladiva!

S celkovým náhľadom na *Antikrista*, ide o Nietzschem plánovaný úvod k vrcholu jeho tvorby; *Vôľa k moci. Pokusu o prehodnotenie všetkých hodnôt*. Nie je to len ukázanie praxe z *Genealógie*, ale ide o samotné, ucelené dielo, a taktiež „ochutnávku“ Nietzsche plánovanej cesty. Načrtáva sa tu začiatok prehodnotenia hodnôt, preto tiež. Nietzsche pracuje s pojmom *milieu*, priestor a v priestore je nutné sa orientovať, inak sa človek, homo, stratí. *Ecce homo* je Nietzscheho spovedou, prečo nechce byť svätým, prečo nechce byť prorokom. Jednoducho odmieta antirealitu svätca, glorifikáciu antižitia po kresťanskom, nihilistickom spôsobe. Tak toto dielo slúži ako kompas v priestore Nietzscheho tvorby. A *Antikrist* je svojím spôsobom taktiež kompasom, provizórnym kompasom v orientácii sa v *milieu*, či lepšie povedané nie len priestore, ale krajine s hrejivým Slnkom a chladiacim dažďom, so všetkými vôňami lúk a kvetov a zvukom zvonov a lietajúcich včiel; *prehodnotenia všetkých hodnôt*. *Antikrist* sa k nám prihovára úprimne, ako ukážka provizórna kompasu v krajine, v ktorej Nietzsche plánoval vydestilovať z človeka lož. Preto *pokus o prehodnotenie všetkých hodnôt*. Pokus porušiť šábes a iné hodnoty...

Nevedecký blasfemický appendix: antiidiotský turizmus.

Na tomto mieste, v nevedeckom a čisto osobnom dodatku, ktorý nie je súčasťou záveru, ale čisto mojím záverečným, subjektívnym stanoviskom, pokúsim sa ukázať vlastnú cestu a osobný pocit z cesty, ktorú som s Nietzscheom za „rok“ prešiel. Je to ukážka, že sa nad problémom zamýšľam, resp., že je možné zamýšľať sa nad ním aj inak, než predloženou, inštitucionalizovanou formou bakalárskej práce.

Nietzsche sa dopátral skrz nános bahna dvoch tisícročí k charakteru kresťanstva a kresťana, k pôvodom morálky, ktorá počíta roky a storočia podľa sebou nastaveného času a v priestore, ktorý si uzurpovala ako miesto svojej potencie. Syn pastora, filológ a jazykový majster Nietzsche vo svojej neskorej tvorbe vrhá na papier, ako správny grafoman, myšlienku za myšlienkou. Predstavuje Krista ako Syna Božieho, toho jednorodného, ktorý nás nezaslúžene vykúpil a neustále vykupuje, Krista vhodného pre každého a do každej domácnosti, ktorá chce byť za života a *po* smrti blažená a požehnaná. Nosiť na krku kríž znamená byť človekom mravným a morálnym. Áno, kričal by Nietzsche, byť spútaným lžou, ktorú najprv vystavuje, žaluje na ňu a zároveň pochováva do hrobu, na ktorý kladie ťažké, niekoľkotonové balvany, aby náhodou, tak ako pri zázraku v *Betánii*, či pre nás lepšie povedané *Dome biedy*, nikto onú lož nezačal znova vyťahovať z hrobu a uctievať. Na tejto predstave doposiaľ nie je nič heretického. Tak ako v motte práce, aj tu ma napadá aforizmus Ladislava Klímy: „Do Krista – ať byl i tisíckrát lepší než se, střízlivě vzato, zdá, bylo vloženo tisíciletími tisíckrát více, než byl.“ Myslím, že tieto slová dobre a dostatočne vystihujú vyššie zmienenú prácu, alebo inak povedané, otvorenie si nových otázok.

Ako Nietzsche v *Ecce Homo* opakuje svoju otázku: „pochopili ste ma ľudia?“ – ako často ukazuje, že nepíše pre čitateľa, že si čitateľa vytvára, že ho irituje. A tak formuluje aj srdce *Antikrista*, nepoznaného a nepochopeného Ježiša a nutný *výplod resentmentálnych hláv*. Čo je ale ťažšie viditeľným, nevidím osobne v *Antikristovi*, ale v *Novom zákone*.

Napadajú ma dva miesta; Jánovo evanjelium²¹⁵ a Skutky apoštolov²¹⁶. Na oboch miestach Ježiš biblický vyzýva k činom, k jednaniu. V prvom prípade samotného Iškariotského k tomu, aby jednal tak, ako chce a v prípade druhom, aby sa apoštolovia nepýtali metafyzické otázky po konci sveta, ktorým vlastne ani nerozumejú, ale aby jednali *hic et nunc*. Nietzsche nepriznáva, z ktorých častí evanjelia vypátral iného Ježiša, než Krista. Ukazuje, kde hrá veľkú úlohu resentment, kde je vidieť bremeno židovského náhľadu na svet, kde je nereálnosť a kde je Pavlova zvesť nositeľom disevangelia, ale tamto nie. Sám Ježiš si často povzdychne, že mu jeho vyvolení nerozumejú a dokonca mu lezú krkom,²¹⁷ presne tak, ako sa Nietzsche táže, či ho už konečne pochopili, a vlastne ani nemusia. Revolučné myšlienky; rušiť sobotu²¹⁸ tak, ako rušiť doposiaľ vládnu morálku *čandalov*²¹⁹. Celou cestou, ktorú som absolvoval s Nietzsche, často aj s rukavicami, kládol som si otázku po ich spoločnosti a po ich odlišnosti. Určite by si obaja mali čo povedať, pokiaľ by boli vekovo dostatočne dospelými.

Jednanie je to, čo je v živote často tak veľmi potrebné a od ktorého my, pokolenie hriešne, často bočíme vľavo, vpravo. V slobodnom jednaní sa nachádza ono bremeno slobody, to čím určujeme svoje miesto vo svete, čím ho a tým aj seba žijeme, tým, čo je v nás ono božské. Možno sa Nietzsche hanbí priznať sa, vyznať sa a doznať, že by si s Ježišom padli do oka práve v tomto pude jednať, alebo pudíť jednanie. Že si toho Nietzsche všimol, niet pochyb, prezentácia onoho vedomia mi ale príde akosi slabá. Tak, ako Nietzsche irituje svojho čitateľa, Ježiš irituje svojho čitateľa a poslucháča. V tejto a z tejto vzájomnej iritácie obaja jednajú. Jeden sa fýsicky schováva a ukazuje, zatiaľ čo ten druhý ukazuje schované. Ale na konci cesty s Nietzsche v pátraní po kresťanovi došiel som teda k záveru, ktorý nám ponúka samotný Nietzsche; bol jeden a zomrel. Ukázal nám ako je možné jednať a ja vám ukazujem, ako sa jednalo. Nie podľa vzoru, ale antivzorovo.

²¹⁵ Vis J 13, 27. „Čo robíš, rob rýchlo.“

²¹⁶ Vis Sk 1,6-8. „A oni tam zídění, spýtali sa Ho: Pane, či v tomto čase obnovíš kráľovstvo pre Izrael? Odpovedal im: Nie je vašou vecou znať časy a príhodné chvíle, ktoré Otec určil (...) a budete mi svedkami aj v Jeruzaleme, aj po celom Judsku, aj v Samárii a až do posledných končín zeme.“

²¹⁷ Vis Mt 17,17 „Dokedy vás budem trpieť.“

²¹⁸ Vis Mk 2, 27 „Sobota bola ustanovená pre človeka, a nie človek pre sobotu.“

²¹⁹ Antikrist, celý posledný § 62 hovorí myslím dostatočne jasno. Tzv „Urteilsspruch gegen das Christentum“ píše Urs Sommer vo svojom komernári, vis Urs Sommer, A., *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist*. Berlin/Boston, De Gruyter, 2013., s. 311.

Slobodní duchovia, títo ecce homines s božskou a teda slobodnou vôľou, tieto *deti* by si teda dnes, podľa môjho mienenia, podali ruky, nakoľko by si ale rozumeli a porozumeli, toť večná otázka, na ktorú netreba odpovede. Ved' málo, pramálo vecí je tak farbite popísaných v Nietzscheho diele, než protivník, ktorým sa pýši.

Švajčiarska usadlosť *Ecce Homo*, kantón Schwitz, leto 2019

Bibliografia

Nietzsche, F.,: *Antikrist*. Prekl. R., Škoda. Bratislava, IRIS, 2016, ISBN 978-80-89726-66-0.

Nietzsche, F.,: *Ecce Homo*. Prekl. R., Škoda. Bratislava, IRIS, 2016, ISBN 978-80-89726-67-7.

Nietzsche, F.,: *Genealogie morálky*. Prekl. V., Koubová. Praha, AURORA, 2002, ISBN 80-7299-048-9.

Nietzsche, F.,: *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*. Prekl. V., Koubová, Praha, Oikoymehn, 2017, ISBN 978-80-7298-527-2.

Nietzsche, F.,: *Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden, (skratka: KSA)*, vyd. Giorgio Colli a Mazzino Montinari. München a New York 1980, ISBN 3-423-59065-3

Biblia. Prekl. a vydanie: Slovenská evanjelická cirkev a.v., 1990, ISBN 0-564-03222-0.

Kouba, P.,: *Nietzsche, filosofická interpretace*. Praha, Oikoymehn, 2006, ISBN 80-7298-191-9.

Novák, A., (ed.): *Nietzsche a (ne)přátelé*. Praha, Togga, 2015, ISBN 978-80-7476-070-9.

Chavalka, J., : *Dějiny a sebetvorba, Jacob Burckhardt jako Nietzscheův modelový čtenář*. Praha, Karolinum, 2019, ISBN 978-80-246-4237-6.

Chavalka, J., & Síkora, O., (ed.): O.,: *Nietzsche, O ctnosti*. Praha, AVČR, 2018, ISBN 978-80-7007-549-4.

Štrba, B.,: *Dobrá zvest' o Mesiášovi, Úvod do synoptických Evanjelií podľa Marka a Matúša*. Bratislava, Univerzita Komenského, 2016, ISBN 978-80-88937-75-3.

Papoušek, D.,: *Pramenná kritika a historický Ježíš*. Brno, Masarykova univerzita, 2014, ISBN 978-80-210-6920-6.

Kuschel, K.-J.,: *Spor o Abrahama*. Praha, Vyšehrad, 1997, ISBN 80-70211-97-0.

Urs Sommer, A.,: *Kommentar zu Nietzsches Der Antichrist. Ecce homo. Dionysos-Dithyramben. Nietzsche contra Wagner (= Historischer und kritischer Kommentar zu*

Friedrich Nietzsches Werke. Bd. 6/2). Berlin/Boston, De Gruyter, 2013, ISBN 978-3-11-029277-0.

Enders, M., & Zaborowski, H., (ed.): *Jahrbuch für Religionsphilosophie (Bd. 13)*. Mnichov/Freiburg, Karl Alber, 2015, ISBN 978-3-495-46503-5.

Detering, H.,: *Der Antichrist und der Gekreuzigte, Friedrich Nietzsches letzte Texte*. Goettingen, Wallstein, 2010, ISBN 978-3-8353-0635-6.

Diplomová práce

Hrybkova, K.,: *Nietzsche a Dostojevskij. Idea nadčlověka*. Univerzita Karlova, 2011.

Internetový odkaz

Friedrich Nietzsche - Der Antichrist. Heinrich Detering im Gespräch mit Andreas Urs Sommer (<https://www.youtube.com/watch?v=iA2o593Ehr4&t=1576s>)